

τ' ανάβλεμμα

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΡΑΦΗΝΑΣ

ΦΥΛΛΟ 29^ο ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2014

✿ *Ανάβλεμμα:
κοίταγμα ψηλά, κοίταγμα ξανά,
με άλλη ματιά, με άλλη θεώρηση*

✿ *Κι' η κόρη με τ' ανάβλεμμα
σέρνει τα παλικάρια
Δημοτικό (της αγάπης)*

✿ *Με λάβωσε σα σαϊτιά
κυρά τ' ανάβλεμμά σου*

*Είναι τ' ανάβλεμμά του πιο σκληρό
κι' από το πυρό μαχαίρι του.*

Κ. Παλαμάς

καλώς ανταμώθηκαμεν

Φίλες και φίλοι,

Έξι μήνες πέρασαν μετά την τελευταία έκδοση του περιοδικού μας. Έξι μήνες και από την εκλογή του νέου ΔΣ του Λυκείου των Ελληνίδων Ραφίνας. Τ' ανάβλημα είναι μαζί σας με νέα μέλη στη συντακτική επιτροπή, με 24 σελίδες αυτή τη φορά και με ηλεκτρονική αποστολή σε μέλη και φίλους μας.

Πολλά και ποικίλα τα θέματά του! Σ' αυτό το τεύχος θ' ανέβουμε ψηλά, στο ορεινό Συρράκο για το μεγάλο πανηγύρι του Δεκαπενταύγουστου. Θα ζήσουμε στιγμότυπα της Κατοχής στη Ραφίνα μέσα από βιώματα και μνήμες συμπατριώτισσάς μας, αλλά και στιγμές της Μικρασιατικής εκστρατείας, όπως τις έζησε και τις κατέγραψε στο ημερολόγιό του ένας εύζωνας, αγωνιστής του '22.

Αναβιώνουμε τα θρυλικά «μπαλ μασκέ» του Ζαπτείου Παρθεναγωγείου της Πόλης. Γνωρίζουμε το κοπανέλι και τα μυστικά του, όπως τα κρατούν και τα συνεχίζουν στην Αίγινα και τιμάμε τον σπουδαίο ζωγράφο Γ. Γουναρόπουλο που έζησε στη Ραφίνα και την αγάπησε πολύ.

Ο παραδοσιακός χορός έχει το δικό του θεωρητικό κομμάτι, αφού είναι το πιο αγαπημένο από τα μαθήματα του Λυκείου και ο πιο ευχάριστος τρόπος να προσεγγίσουμε την παράδοση. Παιδιά, μικροί μαθητές, γράφουν και γνωρίζουν στους συνομηλικούς τους λαογραφικά της πατρίδας τους, όπως τ' άκουσαν από γονείς και παππούδες, ενώ οι λαογραφικές μας σελίδες με τίτλο «τότε και τώρα» έχουν θέμα την οικογένεια και την ανατροφή των παιδιών.

Οι εκδηλώσεις του Λυκείου είναι πολλές με κορυφαία την παράσταση «εν πλώ» και το ταξίδι στο Αιγαίο της χορευτικής μας ομάδας, που το παρουσιάζει ένα από τα μέλη της.

Για τα Χριστούγεννα και τις γιορτές που έρχονται μιλάμε για το κεσκέκι, το μικρασιάτικο γιορτινό φαγητό. Και..... δίνουμε πολλές ευχές για καλές γιορτές, για καλή θητεία στο νέο ΔΣ του Λυκείου μας και για καλή συνέχεια στο Λυκειακό έργο!

Η σύνταξη

«Τ' ανάβλημα»: περιοδική έκδοση του Λυκείου των Ελληνίδων Ραφίνας.

- Εθνικής Αντιστάσεως 34, 190 09 Ραφίνα
- τηλ./fax: 22940 22608 - e-mail: lykellrafinas@gmail.com

Επιμέλεια περιοδικού: Χριστίνα Παναγιώτου-Δακτυλίδη
Δημιουργικός σχεδιασμός: Φωτεινή Αλεξιάδου

Ομάδα σύνταξης: Αναστασία Κάλφογλου, Κατερίνα Σιούτα-Παπαδοπούλου, Εύη Γκατσοπούλου, Άννα Ραπτοπούλου, Ελένη Καμάρα, Γαλάτεια Λιούτα, Άννα Κυριακάκη-Συνοδινού, Χριστίνα Παναγιώτου-Δακτυλίδη

Διανέμεται δωρεάν

Εξώφυλλο: Μαθητές και μαθήτριες του Λ.Ε.Ρ. την 28η Οκτωβρίου 2014 (γυναικείες φορεσιές Δρυμού Μακεδονίας, ανδρικές Μπουραζάνες).

Στέγη για το Λύκειο των Ελληνίδων

ΤΟ ΛΥΚΕΙΟ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΡΑΦΗΝΑΣ ΑΠΕΚΤΗΣΕ ΔΙΚΗ ΤΟΥ ΣΤΕΓΗ: ένα μικρό χώρο στο παλιό ιστορικό σχολείο της Ραφίνας, που ανακαινίσθηκε πρόσφατα και μετατράπηκε σε Κέντρο Τέχνης, Γραμμάτων και Πολιτισμού του Δήμου μας, στην οδό Τριγλίας και Αθηνών, στο κέντρο της πόλης μας. Εκεί θα μεταφερθούν τα γραφεία του Λυκείου, ενώ η ματιοθήκη του θα παραμείνει στον ήδη υπάρχοντα ενοικιαζόμενο χώρο της οδού Εθνικής Αντιστάσεως 34.

Είναι η πρώτη φορά που το Λύκειο, στα 23 χρόνια λειτουργίας του στη Ραφίνα, έχει ένα χώρο από το Δήμο, για να στεγαστεί.

Το Λύκειο ευχαριστεί κι ευγνωμονεί γι αυτή την προσφορά, πρώτα τον πρώην δήμαρχο Ραφίνας-Πικερμίου και πρώην πρόεδρο του ΔΟΠΑΠ κ. Γεώργιο Χριστόπουλο, που με δική του πρωτοβουλία

και με την απόφαση 49/28-7-14 του ΔΟΠΑΠ παραχωρήθηκε ο χώρος. Έπειτα ευχαριστεί τον τωρινό δήμαρχο Ραφίνας Πικερμίου κ. Βασίλη Πιστικίδη και τον πρόεδρο του ΔΟΠΑΠ κ. Γεώργιο Δουβίτσα που με την απόφαση 55/2014, που κοινοποιήθηκε στις 15/10/14, ενέκριναν και υλοποίησαν την σχετική παροχή. Η κίνηση αυτή είναι μια ακόμη τιμή και πραγματική αναγνώριση του Λυκειακού έργου από το Δήμο μας.

Το Λύκειο των Ελληνίδων Ραφίνας, ευχαριστεί τον κ. Γερβάσιο Παπαδόπουλο, φοροτεχνικό, που ανέλαβε δωρεάν την λογιστική κάλυψη των οικονομικών του Λυκείου.

Πάει λίγος καιρός που έφυγε η Μαντώ από κοντά μας, μοναχικά όπως η ζωή της!

Λίγα γνωρίζω γι αυτήν. Αγαπούσε πολύ το παραδοσιακό τραγούδι, συμμετείχε από τις πρώτες στη χορωδία του Λυκείου Ελληνίδων Ραφίνας και αλλού. Οι γάτες αλλά και η ζωγραφική είχαν ιδιαίτερη θέση στην καρδιά της. Ας πάει στο καλό, θα θυμάμαι ν' ανάβω ένα κεράκι στην μνήμη της!!!

Ελένη Σταύρου

Το Λύκειο ενίσχυσε οικονομικά οι: Χορωδία του ΛΕΡ εις μνήμην Μαντώ Σταυροπούλου, Μπογιατζή Κούλα, Μπλιώνης Ανδρέας, Βασιλική Σιούτα, Χριστίνα Παναγιώτου-Δακτυλίδη εις μνήμην Φωτεινής Σκλάβου.

Λύκειον των Ελληνίδων

ΜΙΚΡΕΣ ΜΑΘΗΤΡΙΕΣ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΧΟΡΟΥ ΤΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΕΓΡΑΨΑΝ:

Δέσποινα Μπάσιου
◊ 10 ετών ◊

Στο Λύκειο των Ελληνίδων μαθαίνουμε την παράδοση και τους Ελληνικούς χορούς. Έξι χρόνια χορεύω στο Λύκειο και θα συνεχίσω να χορεύω... Μ'αρέσουν οι χοροί! Άλλοι είναι δύσκολοι και άλλοι πολύ εύκολοι. Δυσκολεύτηκα λίγο στον κρητικό χορό, αλλά τα κατάφερα. Οι δάσκαλοί μας, η κ. Ντιάνα, που κάνει μάθημα σε μας και ο κ. Γιάννης που διδάσκει στους μεγάλους είναι πολύ καλοί. Εύχομαι να είμαστε και μεις και 'κείνοι καλά και να χορεύουμε ακόμη καλύτερα.

Μαρία-Βασιλική Μπανάνου
◊ 12 ετών ◊

Στο Λύκειο των Ελληνίδων Ραφίνας, που πηγαίνω από πολύ μικρή, μαθαίνω πολλά πράγματα. Μαθαίνω παραδοσιακούς χορούς, τραγούδια, γνωρίζω τον κόσμο και τα έθιμα της πατρίδας μου, γνωρίζω περισσότερο την Ελλάδα. Μα πιο πολύ μ'αρέσει που γνωρίζω την παραδοσιακή φορεσιά. Τι φορώ σε εκδηλώσεις και παρελάσεις και νιώθω υπέροχα! Για όλα αυτά αγαπώ το Λύκειο!

Βικτωρία Μπάσιου
◊ 11 ετών ◊

Το Λύκειο των Ελληνίδων είναι ένα "σχολείο". Οι μαθητές του μαθαίνουν να τραγουδάνε, να ράβουν, να κεντούν, να ζωγραφίζουν, μα πιο πολύ να χορεύουν παραδοσιακούς χορούς. Όλα αυτά μας συνδέουν με τα έθιμα της Ελλάδας.

Εγώ αγαπώ το Λύκειο, γιατί έξι χρόνια μαθαίνω εδώ χορούς από πολλές περιοχές της Ελλάδας και κάθε φορά παίρνω κάτι καινούργιο που στο μέλλον θα μου χρειαστεί!!!

ΤΟ ΝΕΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΡΑΦΗΝΑΣ ΕΦΟΡΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΕΦΟΡΟΙ

Πρόεδρος: Χριστίνα Παναγιώτου - Δακτυλίδη

Αντιπρόεδρος Α': Αναστασία Κάλφογλου

Αντιπρόεδρος Β':

Άννα Ραπτοπούλου - Παπαθανασίου

Γενική Γραμματέας: Ευδοξία Γκατσοπούλου

Ταμίας: Μαρία Εργίνου - Καλλιμάνη

Έφορος Εθνικών Παραδόσεων Λαογραφικού

Αρχείου: Αικατερίνη Σιούτα - Παπαδοπούλου

Συνέφοροι: Αναστασία Κάλφογλου, Άννα Σαμαρά

Έφορος Εθνικών Χορών: Γεωργία Κρασοπούλου

Συνέφοροι: Αρχοντούλα Σταθάκη (ταμίας),

Νίκη Γρηγορίου, Σοφία Ιωαννίδου, Ελένη Καμάρια

Έφορος Εθνικών Ενδυμασιών: Αναστασία Μιχαήλ

Συνέφοροι: Αναστασία Κάλφογλου, Χαρούλα

Καράογλου, Αικατερίνη Σπυροπούλου,

Αναστασία Παρασκευά, Θεοδώρα Χατζηναστασίου

Έφορος Οικονομικού:

Άννα Ραπτοπούλου - Παπαθανασίου

Συνέφοροι: Εισοδεία Λέου

Έφορος Βιβλιοθήκης: Ειρήνη Καίσερλόγλου

Συνέφοροι: Σοφία Ιωαννίδου

Έφορος Δημ. Σχέσεων: Χριστίνα Παναγιώτου-Δακτυλίδη

Συνέφορος: Ιωάννα Βούλγαρη

Διαχειρίστριες Facebook και Ιστοσελίδας:

Αναστασία Παρασκευά, Ελένη Δίλιμα (μέλη ΧΟ)

Τεχν. Υποστήριξη: Χρήστος Κρασόπουλος (μέλος ΧΟ)

Έφορος Καλλιτεχνικού: Ελένη Αφθονίδου - Σταύρου

Συνέφοροι: Άννα Ευθυμιάδου, Στέλλα Βραχιώτη

Υπεύθυνη Χορωδίας της Εφορείας Καλλιτεχνικού:

Εισοδεία Λέου (μέλος Δ.Σ.)

Έφορος Κοσμητείας: Ειρήνη Καίσερλόγλου

Έφορος Οικοτεχνίας - Χειροτεχνίας:

Αναστασία Κάλφογλου

Συνέφοροι: Τμήματος Κεντρικής:

Μαρία Χατζηναστασίου, Αναστασία Μιχαήλ

Τμήματος Ραπτικής:

Αικατερίνη Σπυροπούλου, Χρυσούλα Κικί

Εξελεγκτική Επιτροπή:

Ελένη Καμάρια, Φωτεινή Τσακίρη, Δήμητρα Τσεβιά

Εκπρόσωποι στο Κεντρικό Λύκειο:

Αναστασία Κάλφογλου, Αικατερίνη Σπυροπούλου

Επίτιμη πρόεδρος η κ. Ελένη Καχωριμάνη.

Επιμελείται και γράφει η Εύη Γκατσοπούλου, εκπαιδευτικός

Δεκαπενταύγουστος 2014 στο Συρράκο Ιωαννίνων

Συρράκο. Ένα “βλάχικο” χωριό της Ηπείρου σκαρφαλωμένο στα Τζουμέρκα, με πρωτοφανή οικονομική και εμπορική ανάπτυξη ειδικά στα χρόνια της Τουρκοκρατίας.

Τα χιλιάδες γιδοπρόβατα που έβοσκαν στις πλαγιές του Λάικμου έδωσαν ώθηση στο εμπόριο κτηνοτροφικών προϊόντων, αλλά και στην ανάπτυξη της βιοτεχνίας μάλλινων υφασμάτων και τσαρουχιών. Αναφέρεται με καμάρι από τους κατοίκους πως ο ίδιος ο Ναπολέων είχε παραγγείλει για το στράτευμά του 25.000 μάλλινες αδιάβροχες κάπες που ράβονταν από τρία γίδας στο Συρράκο.

Οι ξένοι περιηγητές Αηκ και Πούκεβιλ αναφέρουν πως το 1815 και 1818 που επισκέφθηκαν το Συρράκο βρήκαν “εμπορική κίνηση αμιλλομένη προς τας καλύτερας ευρωπαϊκάς πόλεις”. Οι “ραφτάδες” του χωριού, που αποτελούσαν την “ανώτερη” οικονομικά τάξη, ταξίδευαν μίνες και μετέφεραν τα προϊόντα τους στις ευρωπαϊκές πόλεις.

Γυρίζοντας έφεραν στο δυσπρόσιτο αυτό χωριό τον “αέρα” της Ευρώπης στην επίπλωση, το ντύσιμο, την τυπογραφία, τη μουσική.

Το χωριό ερημώθηκε, όταν κάηκε από τους Τούρκους, καθώς επαναστάτησε μαζί με τους γειτονικούς Καλαρρύτες. Αφού αναγεννήθηκε πάλι, ήρθε ο σεισμός του 1967 και ανάγκασε τους κατοίκους να το εγκαταλείψουν.

Όπως αποδείχθηκε όμως, η ψυχή των Συρρακιωτών που έφυγαν για τα Γιάννενα, την Πρέβεζα, την Αθήνα ήταν δεμένη με τον τόπο τους και μέσα σε λίγες δεκαετίες ξαναστήλωσαν αρχοντικά κτίσματα, εκκλησίες, γεφύρια προσαρμόζοντας την τέχνη τους στις αισθητικές απαιτήσεις του περιβάλλοντος.

Φέτος τις μέρες του Δεκαπενταύγουστου, αφού ανεβήκαμε τον γεμάτο στροφές δρόμο των Τζουμέρκων, αντικρίσαμε τον “εξώστη της Δυτικής Πίνδου” σκαρφαλωμένο στην πλαγιά, τριγυρισμένο από πυκνή βλάστηση. Αφήσαμε το αυτοκίνητο έξω από το χωριό και αρχίσαμε την περιπλάνησή μας πατώντας στα χοντρά “στουρνάρια” των καλντεριμιών. Περνώντας το πέτρινο γιοφύρι κάναμε την πρώτη στάση κάτω από τον πλάτανο για να δροσιστούμε από το νερό της πηγής. Καθώς προχωρούσαμε, το χωριό, που το χειμώνα μένει σχεδόν έρημο, άρχισε να ζωντανεύει. Γελαστοί χωριανοί, όλοι με τις “γκλίτσες” στα χέρια, ανεξαρτήτου

ηλικίας και φύλου, μας καλωσόρισαν. Στο σκηνικό του χωριού κυριαρχούσαν τα πέτρινα νοικοκυρεμένα, δίπατα σπίτια. Στο κέντρο η μεγάλη πλατεία με τον επιβλητικό πλάτανο. Φτάνοντας στον περίβολο του ναού του Αγ. Νικολάου διαπιστώσαμε πως με δυσκολία τον διασχίσαμε.

Καθισμένοι στα πεζούλια οι μεγαλύτεροι, όρθιοι και χαρούμενοι οι νέοι αντάλασσαν τα νέα τους, μιας και πέρασε σχεδόν ένας χρόνος από το περσινό καλοκαίρι που ξανάσμιξαν. Πιο κάτω τα μαγαζιά μας προσέφεραν την καλοψημένη προβατίνα, ντόπιο τυρί και τσίπουρο. Στη Γκούρα με τις βρύσες, που παλιά φιλοξενούσε την αγορά των τοπικών προϊόντων, αγοράσαμε μια ξύλινη γκλίτσα για να ενταχθούμε πλήρως στην ατμόσφαιρα του χωριού.

Η φιλοξενία σε “βλάχικο” σπίτι είναι μια υπέροχη εμπειρία. Η ζεστασιά και η απλότητά τους σε κάνουν να νιώθεις μέλος της οικογένειας. Καμαρώσαμε τα “μπάσια” (μπαουλοντίβανα) στο κεντρικό δωμάτιο στρωμένα με τις φλοκάτες, τις βελέντζες, τα κεντητά μαξιλάρια. Γευτήκαμε τη χειροποίητη χορτόπιτα και ξεκινήσαμε το πρωινό με ζεστό τραχανά και φρέσκο τυρί. Αμέσως μετά άρχισε η ξενάγηση στις πετρόχτιστες εκκλησίες της Παναγιάς, του Προφήτη Ηλία, στα ανακαινισμένα αρχοντικά με τις πλατιές αυλές, στο μεγάλο σχολείο που τώρα αποτελεί το μεγαλύτερο ξενώνα του χωριού.

Βαδίζοντας, ξαφνιαστήκαμε από τον ήχο του ποταμού Χρούσια, που περνά κάτω από το “μπαλκόνι” του χωριού. Απ’ το δύσβατο μονοπάτι οι γυναίκες κατέβαιναν για να πλύνουν, στην νεροτριβή τις βελέντζες.

Δυο είναι τα λαογραφικά μουσεία που επισκεφθήκαμε. Το ένα, το σπίτι του Συρρακιώτη ποιητή

και Πανηγύρια

Συρράκο. Δεκαπενταύγουστος 2014

Κ. Κρυστάλλη, που φιλοξενεί στο ισόγειο τα εργαλεία υφαντικής και το εργαστήρι τυροκομίας “το μπατσαριό” με το μπουτινέλο, τα καλούπια τυριών, τα καζάνια και την πρέσσα για τα σκληρά τυριά.

Η ειδική τρύπα στο πάτωμα του τρίτου ορόφου έφτανε ως την πόρτα της εισόδου και λειτουργούσε ως “το ματάκι” του μοντέρνου σπιτιού. Ο νοικοκύρης έριχνε από κει στους φίλους το κλειδί και στους εχθρούς καυτό λάδι. Για την εκδίωξη των επίδοξων λιστών, το κτίσμα διέθετε και πολεμίστρες. Από το σπίτι του Κρυστάλλη μας αποχαιρέτησαν οι σίχοι του πρόωρα χαμένου ποιητή: «Παρακαλώ σε στραυραπέ για χαμπλώσου λίγο και δος μου τις φτερούγες σου και πάρε με μαζί σου...».

Λίγες δρασκελιές παρακάτω στέκονται οι πρωτομές των επώνυμων Συρρακιωτών: του πρωθυπουργού **Ιωάννη Κωλέττη** και του ποιητή **Γεωργίου Ζαλοκώστα**.

Το δεύτερο μουσείο ήταν το αρχοντικό του 19ου αιώνα, οικία της Ερμηνείας Φωτιάδου. Όσο ξεχωριστό είναι το όνομά της, τόσο ξεχωριστή ήταν και η προσφορά της στη διατήρηση και διάδοση της Λαογραφίας του τόπου. Στα δωμάτια του αρχοντικού νόμιζες πως ο χρόνος είχε σταματήσει. Η παλιά κουζίνα, η τροχαλία που μετακινούσε τη λάμπα πετρελαίου ανάλογα με τις ανάγκες, τα κρύσταλλα και τα πορσελάνινα σερβίτσια, τα αναμνηστικά του χορευτικού συλλόγου “Κ. Κρυστάλλη” που η κυρία Φωτιάδου είχε δημιουργήσει.

Τις μέρες του Δεκαπενταύγουστου το χωριό γεμίζει, όχι μόνον από τον κόσμο που φλυαρεί κάτω από τις κληματριάδες, αλλά και από αυθεντικούς ηπειρωτικούς ήχους, τις μυρωδιές του μαγειρεμένου ζυγουριού και από το αντάμωμα νέων και μεγαλύτερων στο χωριό που μεγάλωσαν. Εκεί που ξαναμιλούν τη “βλάχικη” λατινογενή γλώσσα, με την οποία επικοινωνούσαν, έπαιζαν σαν παιδιά, έκαναν τις εμπορικές συναλλαγές.

Το πανηγύρι διαρκεί τρεις βραδιές μέχρι το ξημέρωμα. Η πλατεία με το γέρικο πλάτανο γεμίζει από τα βαριά αργά βήματα του τσάμικου, χορού που συνταιριάζει με τη στιβαρή ψυχосύνθεση των ανθρώπων που κατοικούν τον ορεινό τούτο τόπο. Χορεύουν σε σχήμα διπλού χορού, μια σειρά οι άνδρες και μια σειρά οι γυναίκες, όπου το προβάδισμα κατέχει πάντα ο άνδρας πρωτοχορευτής.

Τα πρόσωπα όλων διακατέχονται από σοβαρότητα και αρχοντιά. Το γλέντι συνεχίζεται με την παρουσία των μικρών χορευτών από 4 έως 12 ετών. Στίνουν το δικό τους κύκλο και τα μικρά ποδαράκια τους δεν υστερούν καθόλου στο ρυθμό και στο κέφι. Δίνουν κι αυτά τις παραγγελιές τους στο Γεροδήμο που τραγουδά αργόσυρτα και με τα σπασίματα της φωνής ανταποκρίνεται στα καλέσματα των χορευτών.

Από το πανηγύρι της Παναγίας δεν έλειπαν οι Συρρακιώτες χορευτές απ’ τα Γιάννενα με τις φουστάνες, τα κιουστέκια και οι χορεύτριες με τα σεγκούνια και τις πλούσιες ποδιές. Ο αρχοντικός ηπειρωτικός χορός τους απέδειξε πως η παράδοση για τους Συρρακιώτες είναι τρόπος ζωής, από τον οποίο δε θα αποκοπούν, όπου κι αν κατοικούν. Οι ηλικιωμένες γιαγιάδες ντυμένες στα μαύρα, με τα μαντίλια δεμένα στο πλάι του κεφαλιού και με τις γκλίτσες τους παρακολουθούσαν με καμάρι τις νεότερες γενιές να παίρνουν τη σκυτάλη της ηπειρωτικής γνησιότητας.

Το πρωί, τη μέρα της Παναγίας, στην εκκλησία, όλοι έδωσαν το παρόν. Τίμησαν τη γλυκιά μητέρα και παρηγοριά όλων. Εκεί μέσα στον ιερό ναό δόθηκε σε όλους μας ένα αγνό μάθημα φιλοπατρίας. Διαβάστηκε, όπως κάθε χρόνο, η διαθήκη του ευεργέτη εμπόρου από τη Ρωσία, Μπαλτατζή. Δημιούργησε σχολεία, οικότροφείο, δώρισε τον χρυσοκέντητο επιτάφιο στο χωριό. Προκοδοτεί δε ετησίως 3 κορίτσια από το Συρράκο. Η κλήρωση για τις 3 νέες διεξάγεται στην εκκλησία μετά την ακολουθία της Παναγίας. Παρέχει ακόμη υποτροφίες μέσω του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου. Αν και η ζωή του έσβησε το 1907, παραμένει ζωντανή η φλόγα της αγάπης για την πατρίδα του και η ελληνικότητα της ψυχής του.

Το Συρράκο και οι άνθρωποί του μας άγγιξαν την ψυχή. Μας γέμισαν εικόνες. Μας υπενθύμισαν την αξία της αγάπης για τον τόπο που μας γέννησε. Μας αποχαιρέτησαν με μια φράση στη βλάχικη τοπική λαλιά: «Βίνι οάρα σι φουτζίμ» (Ήρθε η ώρα να φύγουμε).

Λαογ. Μουσείο. Σπίτι ποιητή Κ. Κρυστάλλη.

Γράφει η Αναστασία Κάλφογλου, έφορος οικοτεχνίας-χειροτεχνίας Α.Ε.Ρ

Η πολιτιστική ταυτότητα στη σύγχρονη ελληνική χορευτική πραγματικότητα.

- Το παράδειγμα του παραδοσιακού χορού. -

Στις παραδοσιακές κοινωνίες όπου η γνώση μεταδίδεται από γενιά σε γενιά με την εμπειρία και την μίμηση, ο παραδοσιακός πολιτισμός διαμορφώνεται με βάση τη **μνήμη** και τη **συλλογικότητα** και με πρακτικές που στηρίζονται στην εφαρμογή συμβάσεων που λειτουργούν αυθόρμητα και υποσυνείδητα. Όπως στις παραδοσιακές τέχνες μορφοποιούνται πολιτισμικά σημάδια, επαναλαμβανόμενα μοτίβα, αισθητικά παραδεκτά από το σύνολο της κοινότητας, όπως στην παραδοσιακή φορεσιά η ομοιομορφία και η τυποποίηση όριζε την **συλλογική αισθητική αντίληψη της κοινότητας**, έτσι και η χορευτική έκφραση οριζόταν από τα καθιερωμένα, την προσήλωση στα παραδομένα, τη γνώση του τοπικού χορευτικού λεξιλογίου και των κανόνων του. «Οι χορευτικοί κανόνες της κοινότητας καθορίζουν και τη θέση του χορευτή στους μεγάλους κοινοτικούς χορούς» (Λ. Δρανδάκης: Αθήνα 1993). Καθοριστικοί παράγοντες οι τοπικές κοινωνικές και αισθητικές πραγματικότητες μέσα στις οποίες διαμορφώνονταν η μορφολογία και το ύφος των χορευτικών συνόλων. Οι ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες, ο φυσικός χώρος, ορεινός ή παραθαλάσσιος, οι μουσικές καταβολές, οι μελωδίες, αποτέλεσαν το ρυθμιστικό παράγοντα της τοπικής χορευτικής απόδοσης.

Εξάλλου, η **κοινότητα**, μέχρι τα μέσα του 19ου αιώνα, αποτελούσε τη βάση της κοινωνικής οργάνωσης και του τρόπου ζωής όπου συναιρούνταν όλες οι δραστηριότητες των ανθρώπων, διαμορφώνονταν αξίες, αναπτύσσονταν η κοινοτική αλληλεγγύη και οι δεσμοί συνοχής, ενώ καλλιεργούνταν το αίσθημα του ανήκειν στην συγκεκριμένη κοινότητα. Με τη διάλυση του κοινοτικού συστήματος η κοινοτική αλληλεγγύη αντικαταστάθηκε με τις πελατειακές σχέσεις γεγονός που ενθάρρυνε τον ατομισμό και την κινητικότητα των πληθυσμών της υπαίθρου στα μεγάλα αστικά κέντρα.

Τράτα Μεγάρων 1991

Τρίκερι 1991

Η Αθήνα μεταπολεμικά αγκαλιάζει ένα μωσαϊκό από διαφορετικά περιβάλλοντα, μικροκοινωνίες, που συσπειρώνονται και ομαδοποιούνται λόγω κοινής εντοπιότητας και επαγγελματικής δραστηριότητας. Αναφιώτες κτιστάδες στα Αναφιώτικα στην Πλάκα, Υδραίοι ναυτικοί στα Υδραίικα του Πειραιά, Σιφνιοί αγγειοπλάστες στο Μαρούσι. Η ζωή της υπαίθρου εξακολουθεί να ζει στις πόλεις μέσα στις καρδιές των ανθρώπων σε μια φανταστική πραγματικότητα. Αναβιώνουν το «τότε» μέσα από πολιτιστικούς συλλόγους, λαογραφικά μουσεία, συλλογές εθίμων. Σταδιακά ο αστικός πολιτισμός φαίνεται να συνυπάρχει με τον παραδοσιακό. Από την άλλη, η Ελλάδα, όπως ορίστηκε και με την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους, κινείται στη δυναμική της σύγχρονης δυτικοευρωπαϊκής κουλτούρας με τάσεις παγκοσμιοποίησης. Έτσι, βρισκόμαστε σε μια νέα χορευτική πραγματικότητα όπου η Ελλάδα επηρεάζεται από το δυτικό τρόπο έκφρασης με εμφανή όμως την ανάγκη διατήρησης της τοπικότητας γεγονός που οδηγεί στην συνύπαρξη χορευτικών τάσεων σύγχρονων και παραδοσιακόμορφων.

Το αστικό περιβάλλον δημιουργεί αλλοιώσεις στην παραδοσιακή χορευτική ταυτότητα ιδιαίτερα μετά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο. Αυτό οφείλεται στην έξοδο από την απομόνωση της κοινότητας και στην ανάπτυξη της επικοινωνίας. Οι μετακινήσεις των πληθυσμών της υπαίθρου αναπτύσσουν την ατομική δραστηριότητα, την πρωτοβουλία, τον αυτοσχεδιασμό, ενώ εμφανής είναι η επιρροή άλλων πολιτιστικών στοιχείων από άλλους πολιτισμούς (ευρωπαϊκοί έντεχοι, λατινοαμερικάνικοι και μοντέρνοι χοροί). Άλλοι χοροί εξαφανίζονται, άλλοι αφομοιώνονται από την κυρίαρχη αστική κουλτούρα, τον καταναλωτισμό και την υιοθέτηση χορευτικών προτύπων π.χ. η αντίδραση

Όλυμπος Καρπάθου

στο κατεστημένο με το ρόκ κίνημα, η κουλτούρα του κλάμπινγκ, η κοινωνική διάσταση της ρέιβ.

Το σημαντικό όμως είναι η αποσύνδεση από την κοινωνική λειτουργία των χορών, εφόσον τώρα δεν εκτελούνται στα χοροστάσια και στις πλατείες των χωριών, αλλά σε κλειστούς χώρους και όχι σύμφωνα με τις επιταγές των εθίμων, αλλά με σύγχρονες χορογραφίες που έχουν σκοπό να διασκεδάσουν και να εξυπηρετήσουν και οικονομικές σκοπιμότητες. Επιπλέον, ο παραδοσιακός τρόπος εκτέλεσης των μουσικών οργάνων αλλάζει και ο συλλογικός χορός με τα παραδοσιακά συμβολικά μέσα έκφρασης εξαφανίζεται. Παράλληλα, παρατηρείται η **ανάγκη διάσωσης και διάδοσης των παραδοσιακών χορών**, η αναβίωση του παραδοσιακού, για να προωθηθεί η ιδιαίτερη ταυτότητα μιας ομάδας και να ενισχυθεί η αίσθηση του ανήκειν. Βέβαια οι νεωτεριστικές και παραδοσιακόμορφες αυτές απομιμήσεις συνιστούν το φαινόμενο του φολκλορισμού, έννοιας παρεξηγημένης σήμερα εφόσον έχει συνυφανθεί με την εμπορευματοποίηση αφού τίθεται και στην υπηρεσία του τουρισμού. Μουσικοχορευτικές σκηνοθετημένες παραστάσεις, ιερές τελετουργίες (Αναστενάρια), δρώμενα του δωδεκαήμερου (Ρογκατσάρια, Μωμόγερο κτλ) αποτελούν απολαυστικό θέαμα για τουρίστες, ντόπιους και ξένους.

Κρασιά Ασπροποτάμου 1958

Παρόλα αυτά, στην Ελλάδα, οι δεσμοί με την παράδοση είναι ευτυχώς αρκετά ισχυροί. Παρατηρούμε ότι σε μερικές περιοχές, όπως στο παρελθόν, εξακολουθούν να λειτουργούν κάποια εθιμικά χορευτικά δρώμενα με την τοπική φορεσιά, τα παραδοσιακά όργανα, το δημοτικό τραγούδι, διατηρώντας την ομοιομορφία σαν έκφραση της απaráβατης συλλογικότητας. Τέτοια χαρακτηριστικά παραδείγματα αναβίωσης έχουμε στα Μέγαρο, την Τρίτη του Πάσχα, με το χορό της Τράτας, στο Τρίκερι της Ζωοδόχου Πηγής με το μεγάλο χορό, στο Μέτσοβο, της Αγίας Παρασκευής, στην Κάρπαθο, της Παναγίας. Επομένως, η αναβίωση δεν εξυπηρετεί μόνο τουριστικούς σκοπούς με οικονομικό ενδιαφέρον, αλλά αποτελεί και ένα εργαλείο για τη βαθύτερη γνώση της παράδοσής μας που, ας μην ξεχνάμε, το δημοτικό τραγούδι (κλέφτικο) και ο χορός χρησιμοποιήθηκαν για να στηρίξουν την διαχρονικότητα της ελληνικής φυλής, τη σύνδεσή της με τον αρχαιοελληνικό πολιτισμό. Σαφέστατα, στο σημείο αυτό, θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για την επανάληψη του αρχαίου τριφυούς, τρισυπόστατου, τριαδικού τελετουργικού δρώμενου που περιλαμβάνει το χορό, τη μουσική και το λόγο.

Συμπερασματικά, διανύοντας μια εποχή τεχνοκρατούμενη, όπου κυριαρχούν η λογική και το συμφέρον, όπου δεν λείπουν οι αμφισβητήσεις, οι αναζητήσεις, οι πειραματισμοί, σε μια περίοδο κρίσης, επανέρχεται το θέμα της εθνικής ταυτότητας που αναζητάμε κατά κύριο λόγο μέσα στην παραδοσιακή κοινωνία και στις εκδηλώσεις της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: 📖 Ν. ΓΥΦΤΟΥΛΑΣ «Χορευτική πράξη και κοινωνική συμπεριφορά στον νεοελληνικό πολιτισμικό πεδίο» 📖 στο *Ελληνική Χορευτική πράξη: παραδοσιακός και σύγχρονος χορός*, ΕΑΠ, Πάτρα 2003 📖 Ε. ΣΠΑΘΑΡΗ - ΜΠΕΓΛΙΤΗ «η Κοινότητα ως πολυσύνθετος οργανισμός» στο *Ο νεότερος λαϊκός πολιτισμός*, ΕΑΠ, Πάτρα 2002 📖 Λ. ΔΡΑΝΔΑΚΗ «Ο αυτοσχεδιασμός στον Ελληνικό Δημοτικό Χορό, Αθήνα 1993».

Λύκειο των Ελληνίδων Ραφίνας (Αθήνα 2011)

Γράφει η Αθηνά Δαμιανίδου - Βούλγαρη

Ο χορός του Ζαπτείου Παρθεναγωγείου της Πόλης

Για την πολιτιστική ζωή της Πόλης έχουν γραφεί και ακουστεί πάμπολλα. Τα βιώματά μας είναι έντονα. Για μας, τις μαθήτριες του Ζαπτείου, ο παιδικός αποκριάτικος χορός «το Μπαλ μασκέ», όπως το αποκαλούσαμε, ήταν ένα από τα γεγονότα που σφράγισαν την παιδική μας ζωή και δεν σταματάμε ακόμη και σήμερα να το συζητάμε και να το θυμόμαστε

Τη διοργάνωση είχε κάθε χρόνο ο Σύνδεσμος Αποφοίτων του Ζαπτείου Παρθεναγωγείου. Ο χορός γινόταν στις αίθουσες του δημορχιακού καζίνο του Ταξίμ, που ήταν ένα πολυτελές κέντρο και φιλοξενούσε δείπνα και χορούς για φιλανθρωπικούς σκοπούς. Ζωντανή ορχήστρα και γνωστοί τραγουδιστές της εποχής έδιναν μεγάλο τόνο ευθυμίας και χαράς σ' όλα τα παιδιά και τους μεγάλους. Τη γιορτή συντόνιζε μια κυρία απόφοιτος του σχολείου. Παρόντες ήταν όλοι οι δάσκαλοι, καθηγητές, με επικεφαλής τον λυκειαρχή μας κ. Αλέξανδρο Χατζόπουλο, μετέπειτα βουλευτή της ελληνικής μειονότητας στην τουρκική Βουλή.

Έναν ολόκληρο χρόνο οι γονείς σκέπτονταν τι θα ντύσουν τα παιδιά τους χωρίς να λογαριάσουν τη δαπάνη. Η κριτική επιτροπή, μέλη του ΔΣ, είχε θεσπίσει έξι βραβεία, τρία ατομικά και τρία ομαδικά, γιατί οι τάξεις των τελειοφίτων ντύνονταν ομαδικά διαλέγοντας ένα πρωτότυπο θέμα. Δεν περιγράφεται το πώς περιμέναμε εκείνη την ημέρα! Μια χρονιά, μαθήτρια του Δημοτικού ήμουνα, μας τιμώρησαν οι γονείς μου, την αδελφή μου κι εμένα. Δεν μας επέτρεψαν να μασκαρευτούμε και μας πήγαν στο χορό μ' ένα «καλό» ταφτά φόρεμα.

Είχαμε κλάψει πολύ τότε!!

Οι μεταμφιέσεις μπορεί να μην εντυπωσιάζουν σήμερα, αλλά τη δεκαετία του '50 αρχές του '60, (με κάποια διακοπή ένα ή δυο χρόνια μετά τα γεγονότα της 7ης Σεπτεμβρίου του '55) ήταν κάτι ξεχωριστό. Μερικές απ' τις ατομικές αμφιέσεις, που κέρδισαν το 1^ο βραβείο, αφού παρήλαυναν όλα τα παιδιά στη σκηνή, ήταν ο

Αδάμ και η Εύα, όπου δυο ξαδελφάκια του Δημοτικού (το Δημοτικό ήταν μικτό) ήταν ντυμένα με ολόσωμα κορμάκια στο χρώμα του δέρματος, με φύλλα συκής. Ο όφιος από καταπράσινο δέρμα (ειδική παραγγελία), τυλιγμένο γύρω απ' το σώμα της Εύας κατέληγε στο κεφάλι της με το κατακόκκινο μύλο στο στόμα.

Μια άλλη μεταμφίεση ήταν αυτή της Σαλώμης με ένα ροζ μακρύ φόρεμα αραχνοϋφαντο με χρυσό στέμμα στο κεφάλι, ενώ η Μικρή Ολλανδέζα ήταν μια αυθεντική ενδυμασία, που ο πατέρας της μαθήτριας είχε φέρει απ' την Ολλανδία.

Οι ομαδικές μεταμφιέσεις που είχαν αποσπάσει 1ο βραβείο ήταν συνήθως απ' τις τελειόφοιτες. Θυμάμαι τις χαβανέζες! Τι μακιγιάζ, τι ψάθινες φούστες, τι λίκνισμα στους ρυθμούς της ανάλογης μουσικής! Ήταν κι οι 12 θεοί του Ολύμπου που είχαν υπέροχες αρχαίες ενδυμασίες κι ανάλογη κόμμωση. Ο Δίας κρατούσε τον κεραυνό, ο Ποσειδώνας την τρίαινα, η Αθηνά την ασπίδα. Όλα κορίτσια. Αγόρια δεν είχαμε στο Λύκειο. Άλλη μεταμφίεση ήταν οι νομοί της Τουρκίας που τότε ήταν 57. Μακριά φορέματα, διάφορα χρώματα και χιαστί μια φαρδιά κορδέλα με το όνομα του νομού. Στα χέρια κρατούσαν το προϊόν που παρήγαγε ο νομός, π.χ η Σαμψούντα κρατούσε καπνά.

Ένα πολύ πετυχημένο θέμα ήταν «τα μαθήματα». Η Ιστορία για παράδειγμα ήταν ένας γέρος με μακριά περγαμνή στο δεξί χέρι. Τα Μαθηματικά με αριθμούς πάνω στο φόρεμα. Η Μουσική με νότες στο φόρεμα και το κλειδί του Σολ στο χέρι.

Μια άλλη πρωτότυπη εμφάνιση ήταν το Τρελλοκομείο: Τρελλοί και τρελλές ενσάρκωναν διάφορα σημαίνοντα πρόσωπα. Το πιο εντυπωσιακό όμως ήταν το Κοτέτσι. Ένα πραγματικό κοτέτσι με κότες, κόκορα, κοτοπουλάκι που έβγαυε απ' τ' αβγό. Και το αποκορύφωμα! Η εμφάνιση της αλεπούς, που ήταν ντυμένη με πραγματικό τομάρι αλεπούς. Όλα τα ρούχα αυτά τα είχε επιμεληθεί ο διακοσμητής του Χίλτον στη Πόλη.

Τι πρωτοτυπία, τι ιδέες, τι κατασκευές, τι εικόνες, τι χρώματα σ' αυτή τη μοναδική στο είδος της πολιτιστική εκδήλωση της Πόλης. Μια γιορτή αξέχαστη σ' όλους μας. ένα γεγονός μιας εποχής αλησμόνητης! ❁❁❁

Γουναρόπουλος Γιώργος

Ο μεγάλος ζωγράφος που αγάπησε την Ραφήνα και έζησε χρόνια σ' αυτήν.

Γεννήθηκε στη Σωζόπολη της Βουλγαρίας. Τελείωσε τις εγκύκλιες σπουδές στον Πύργο της Βουλγαρίας. Το 1904 η οικογένειά του, όπως και άλλες οικογένειες από την Ανατολική Ρωμυλία, αναγκάστηκε να μετακομίσει στην Ελλάδα.

Επειδή είχε μεγάλο ταλέντο στη ζωγραφική έδωσε εξετάσεις το 1907 και έγινε δεκτός στο Σχολείο Καλών Τεχνών Αθηνών (την κατοπινή Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών). Σπούδασε προοπτική, σκηνογραφία, ζωγραφική. Από την έναρξη των Βαλκανικών Πολέμων και μέχρι το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, υπηρέτησε επανειλημμένα στον Ελληνικό Στρατό. Σ' αυτήν την περίοδο, φιλοτέχνησε πολεμικές σκηνές, όπως και άλλοι ζωγράφοι.

Το 1919 με υποτροφία από τον Αβερύφειο Διαγωνισμό έφυγε για το Παρίσι, όπου συνέχισε τις σπουδές του, παρακολουθώντας ταυτόχρονα τα καλλιτεχνικά ρεύματα της εποχής του. Το 1924 άνοιξε δικό του ατελιέ στο Παρίσι. Το 1931 επέστρεψε στην Αθήνα και εγκαταστάθηκε στα Άνω Ιλίσια. Παντρεύτηκε την μουσικοσυνθέτρια Μαρία Πρωΐου από τη Χίο. Το ζευγάρι απέκτησε ένα γιο, τον Ηλία. Έμεινε μόνιμα στην Ελλάδα, όπου συνέχισε να συμμετέχει σε εκθέσεις, ατομικές και ομαδικές, να εικονογραφεί βιβλία και να φιλοτεχνεί σκηνικά θεατρικών παραστάσεων.

Το 1937 και επί δύο έτη διακόσμησε την αίθουσα συνεδριάσεων του Δημοτικού Συμβουλίου του Δημορχιακού Μεγάρου Αθηνών. Είναι μια μοναδική τοιχογραφία με θέματα παρμένα από την ιστορία της ελληνικής πρωτεύουσας. Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου η φήμη του άρχισε να απλώνεται. Γίνεται γνωστός παγκοσμίως. Στην τεχνοτροπία του υπήρξε μοναδικός. Οι πίνακές του έχουν χαρακτήρα: εξαυλωμένες μορφές, λιτές γραμμές, ονειρώδη χρώματα θαλασσίνα, κιτρινοκόκκινα έως ιώδη. Τα έργα του είναι όμορφες γυναικείες μορφές, δέντρα, νεκρές φύσεις, ψάρια, όστρακα. Είναι άλλωστε ο πρώτος που ανακάλυψε το μεγάλο λαϊκό ζωγράφο Θεόφιλο.

Ένα κομμάτι της ζωής του ήταν η Ραφήνα. Έμενε σ' ένα σπίτι του συνοικισμού στο τέλος της οδού Στέφανου Πέρρη. Αγαπούσε τους απλούς ανθρώπους και, ιδιαίτερα, τους ανθρώπους του λιμανιού. Στη Ραφήνα επισκεπτόταν συχνά το σπίτι του Στέφανου Πέρρη, του εφοπλιστή από τη Χίο ο οποίος βοήθησε σημαντικά στην ανέγερση του Ιου Δημοτικού Σχολείου Ραφήνας στα τέλη της δεκαετίας του '50.

Στο περιοδικό «Επιθεώρηση Τέχνης», Ιούνιος 1956 «Μια ώρα με το Γ. Γουναρόπουλο», μεταξύ των άλλων αναφέρεται: «...ο ζωγράφος αυτός είναι ένα σοβαρότατο υπόδειγμα εργατικότητας για τους νέους ζωγράφους. Παρατά την δουλειά του καμιά μέρα, κυρίως τις Κυριακές, για να ξεκουραστεί σε κάποια ακρογιαλιά. Προτιμά τη Ραφήνα. Αυτός, γεννημένος σε μια άγρια θρακιώτικη ακρογιαλιά δεν μπορεί να ξεχάσει ότι δέθηκε με τις πρώτες εντυπώσεις του. Το φάρεμα φαίνεται να τον ξεκουράζει και να τον διασκεδάζει».

Ο Τάσος Ζάππας στο βιβλίο «Ψαράδες», Εκδόσεις Αλκαίος 1973 γράφει:

«Περνούσα κάποτε με χιονιά από τη Ραφήνα για την Εύβοια. Έριχνε νερόχινο, κρύο φοβερό, κι ωστόσο στο κεφαλόσκαλο του λιμανιού, εκεί που τελειώνει ο λιμενοβραχίονας, στην πλώρη του τσιμεντόπλοιου, ένας άνθρωπος τυλιγμένος με παλτό, ντισεράδα και μουσαμά-δένιο καπέλο στο κεφάλι, φάρευε υπομονετικά με την καθετί του, ωσάν τίποτα να μην έτρεχε γύρω του. Έτσι, καθώς τον έβλεπα τυλιγμένον στις μουσαμαδιές του, μου έμοιαζε σαν εκείνους τους ντισπεράτους ναυαγοσώστες της Μάγνης, αυτούς τους εθελοντές των κυμάτων, που αφήνουν τις φουρτούνες και τις βαρυχειμωνιές. Κι αυτός ο ατάραχος και τόσο υπομονετικός ψαράς ήταν ο μεγάλος Έλληνας ζωγράφος Γουναρόπουλος, που έχει βαθύτατον έρωτα με τη θάλασσα και το φάρεμα. Κι άλλες φορές, κατοπινά, τον πήρε το μάτι μου να ψαρεύει στην ίδια θέση μ' όποιον καιρό». Πέθανε στις 17 Αυγούστου 1977 και κηδεύτηκε στο Νεκροταφείο Ζωγράφου. Το 1978 ο γιος του, Ηλίας Γουναρόπουλος, δώρισε το σπίτι του, όπου ήταν και το εργαστήριό του στο Δήμο Ζωγράφου και έγινε το Μουσείο Γιώργου Γουναρόπουλου.

Η εφημερίδα «Μελτέμι αλλαγής» της Ραφήνας, Σεπτέμβριος 1977, αρ. φύλλου 2 έγραφε: «Όλες οι εφημερίδες και τα περιοδικά έγραψαν για το μεγάλο Έλληνα ζωγράφο Γ.Γουναρόπουλο (Γουναρό) που πέθανε στα μέσα του Αυγούστου. Αγαπούσε την Ραφήνα και το λαό της, έμενε τις πιο πολλές μέρες του χρόνου. Τον γνωρίζαμε σαν λάτρη της θάλασσας, ακούραστο ερασιτέχνη ψαρά, μεγάλη ψυχή».

Η Ραφήνα τίμησε το μεγάλο ζωγράφο δίνοντας το όνομά του στον μικρό πεζόδρομο μεταξύ του γηπέδου και του Δημορχιακού Μεγάρου.

Μνήμες από την Κατοχή

Καταγραφή-επιμέλεια: Αντώνης Λαζαράς, εκπαιδευτικός

Μια Ραφνιώτισσα θυμάται...

Η Σωσώ Λύρατζη - Μπέγιογλου είναι μια «μορφή» της Ραφίνας. Ένας άνθρωπος ξεχωριστός με πολλές ευαισθησίες, ιδιαίτερα αγαπητή στην κοινωνία του τόπου μας. Την συναντήσαμε στο σπίτι της, να μας μιλήσει για τα χρόνια τα παλιά. Ξετύλιξε το μίτο των αναμνήσεών της και μοιράστηκε μαζί μας πολλές στιγμές από το παρελθόν. Όμορφες στιγμές, δύσκολες στιγμές, χαρούμενα γεγονότα, δραματικά γεγονότα. Η χαρμολύπη της πραγματικής ζωής!

Η Σωσώ Λύρατζη-Μπέγιογλου είναι κόρη του Αναστάσιου Λύρατζη, μιας από τις μεγάλες μορφές της Ραφίνας και της Τρίγλιας. Είναι ο άνθρωπος ο οποίος συνέβαλε αποφασιστικά στην απαλλοτριώση του κτήματος Σκουζέ και στη δημιουργία της Ραφίνας, διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην ίδρυση της ομάδας της Αθλητικής Ένωσης Τρίγλιας Ραφίνας, έφερε το πρώτο λεωφορείο στη Ραφίνα και διετέλεσε πρόεδρος της Κοινότητας Ραφίνας στην τελευταία περίοδο της Κατοχής, την πιο δύσκολη για τη πόλη μας.

Μνημείο Εθν. Αντίστασης στη Ραφίνα

Μαρίκες, διάδρομος που συνδέει τα δύο πολυβόλαια

Η Σωσώ Λύρατζη-Μπέγιογλου αφηγείται: «Το 1940 θα πήγαινα για πρώτη φορά σχολείο. Μέναμε τότε στην πλατεία Κουμουνδούρου, απέναντι από το 9ο Γυμνάσιο Αρένων και το σχολείο που θα πήγαινα ήταν στην οδό Μενάνδρου. Στις 28 Οκτωβρίου 1940 χτυπάνε οι σειρήνες. Φεύγουμε και ερχόμαστε στη Ραφίνα. Με έφερε εδώ ένας ξάδελφός μου, ο Χρήστος Βαμβακάς». «Η πρώτη εικόνα της Ραφίνας ήταν οι άνθρωποι που έφευγαν να πάνε στον πόλεμο. Μεταξύ αυτών θυμάμαι μια πολύ όμορφη κοπέλα, ψηλή, με έναν ωραίο κότσο στα μαλλιά, να λέει στον αρραβωνιαστικό της που έφευγε για το μέτωπο: «Στο καλό και να γυρίσεις νικητής». Ο μετέπειτα σύζυ-

γος της κοπέλας αυτής ήταν ο Γιώργος Παράσχος. Μετά θυμάμαι έντονα την είσοδο των Γερμανών στη Ραφίνα. Μου έκανε μεγάλη εντύπωση ένα περιστατικό που συνέβη τότε στην πλατεία. Είδα ένα γερμανικό τζιπ να περνάει και έναν Ραφνιώτη που είχε κατέβει μέχρι εκεί, με μια γερμανική σημαία στα χέρια να φωνάζει δυνατά, απευθυνόμε-

νος στους Γερμανούς :«Καλωσορίσατε». Οι γερμανόφιλοι της Ραφίνας όμως ήταν πολύ λίγοι. Λέγεται ότι ένας από τους ελάχιστους γερμανόφιλους βάπτισε το πρώτο μοσχαράκι που γεννήθηκε τότε με το όνομα του Χίτλερ».

Η αποχώρηση των Αγγλων

«Οι Άγγλοι έφυγαν το προηγούμενο βράδυ πριν να έρθουν οι Γερμανοί. Έφυγαν από τον Ευβοϊκό Κόλπο και πολλοί από αυτούς από τη Ραφίνα. Ο πατέρας μου, που είχε τρία λεωφορεία δικά του, μας πήρε με ένα δικό του λεωφορείο, μαζί με τις γυναίκες των οδηγών και τα παιδιά τους και μας πήγε μέχρι την Πεντέλη. Εκεί όλη τη νύχτα ακούγαμε τα φορτηγά των Εγγλέζων να φεύγουν. Μετά από λίγο μας γύρισαν και πάλι πίσω στη Ραφίνα.

Από το Πικέριμ μέχρι κάτω το λιμάνι της Ραφίνας βλέπαμε όσα άφησαν πίσω τους οι Εγγλέζοι. Φορτηγά εγκαταλειμμένα, γεμάτα με κονσέρβες, με γάλατα, με κουβέρτες, με κάθε λογής εφόδια. Στ' Αλώνια (η περιοχή μετά το σημερινό Δημαρχείο), ειδικά, ο τόπος ήταν γεμάτος από πολεμικό υλικό, όπως κανόνια και μικρά πολυβόλα. Θυμάμαι τα πολυβόλα αυτά να έχουν ένα μικρό τιμονάκι που εμείς τα παιδιά πηγαίναμε και το γυρίζαμε σαν να ήταν παιχνίδι. Κοιτάζοντας όλα όσα άφησαν οι Εγγλέζοι, γυρίζει ο πατέρας μου κάποια στιγμή και μας λέει μια φράση που δεν καταλάβαινα τι σήμαινε: «Ένα μικρό κομμάτι της Λιβύης». Οι Εγγλέζοι όμως δεν έφυγαν όλοι μαζί. Κάποιοι παρέμειναν και κρύβονταν στο δάσος. Οι γυναίκες τότε μαγείρευαν και τους πήγαιναν φαγητό. Στο σπίτι μας είχαμε μια καταπακτή, ένα τετράγωνο άνοιγμα που το σκεπάζαμε, για να μην φαίνεται, με ένα επίπλο, ένα γραμμόφωνο. Θυμάμαι πως κρύβαμε εκεί Εγγλέζους.

Οι Γερμανοί

«Στο λιμάνι υπήρχε ένα Γερμανός, τον οποίο οι ντόπιοι αποκαλούσαν «ο χονδρός» και ήταν συμπαθής στον κόσμο της Ραφίνας. Ήταν ο υποδιοικητής του Ναυτικού στη Ραφίνα και λίγα χρόνια αργότερα θα έσωζε τον πατέρα μου και άλλους 19 Ραφνιώτες από την εκτέλεση. Οι Γερμανοί της Ναυτικής Διοίκησης ήταν πιο καλοί σε σχέση με τους υπόλοιπους Γερμανούς.

Ο διοικητής του λιμανιού έμεινε τότε στο σημερινό σπίτι του κ. Κωνσταντίνου Καραμανλή, του πρώην πρωθυπουργού. Κάποια Χριστούγεννα έστησε ένα χριστουγεννιάτικο δέντρο στην πλατεία, η οποία ήταν τότε συρματοπλεγμένη, και κάλεσε τα παιδιά της Ραφίνας να πάνε να φάνε γύρω από το δέντρο. Εμείς, δεν πήγαμε. Δεν μας άφησε ο πατέρας μας. Κάποια

Αθήνα-Ραφίνα, το πρώτο λεωφορείο

στη Ραφήνα

άλλα Χριστούγεννα, παραμονή βράδυ, το ξενοδοχείο του «Αμερικάνου», του Μεχτάρη είναι κλεισμένο από τους Γερμανούς. Φεγγάρι, χειμωνιάτικη νύχτα. Θυμάμαι έναν Γερμανό να είναι μόνος του στο μπαλκόνι και να τραγουδά την Άγια Νύχτα στα γερμανικά».

«Ένας γερμανός, ο Kurt Exner, έκανε παρέα με τον πατέρα μου. Υπηρετούσε στο Οχυρό. Είχε τελειώσει Ελληνική Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο και μίλαγε ελληνικά. Ήταν αριστερός στις πεποιθήσεις του και τον είχαν στείλει σαν εξορία στην Ελλάδα. Ένα βράδυ είχαν πάει με το λεωφορείο τους Γερμανούς να δουν παράσταση θεάτρου στο Ωδείο Ηρώδου του Αττικού. Έρχεται θυμωμένος ο Kurt Exner και μας λέει: «Είμαι θυμωμένος, στέλνουν τα ζώα να δουν εκείνο που δεν καταλαβαίνουν κι' εμένα που το καταλαβαίνω με αφήνουν εδώ», Αυτός ήταν απομονωμένος και δεν επιτρεπόταν να κάνει παρέα με άλλους γερμανούς, ούτε να πηγαίνει σ' αυτές τις εκδηλώσεις».

Ιούλιος 1944

Την άνοιξη του 1944, τελευταία περίοδο της κατοχής, ο Αναστάσιος Λύρατζης, κατά παράκληση των συμπατριωτών του, είχε αναλάβει πρόεδρος της Κοινότητας

Ραφήνας. Στις 12 Ιουλίου 1944, σε ενέδρα κοντά στο Πικέριμ σκότωσαν το Γερμανό λοχαγό Διοικητή του «Οχυρού» της Ραφήνας και το Γερμανό λοχαγό Λιμενάρχη της Ραφήνας. Η ενέδρα είχε σκοπό να χτυπήσει άλλο Γερμανικό αυτοκίνητο, προκειμένου να απελευθερώσει Έλληνες κρατούμενους που τους μετέφεραν από τη Αγία Μαρίνα του Μαραθώνα στην Αθήνα. Με αφορμή αυτό το περιστατικό ακολούθησε το μπλόκο στη Ραφήνα, όπου οι Γερμανοί συνέλαβαν τους 21 πατριώτες, ανάμεσά τους και τον Αναστάσιο Λύρατζη. (Οι πληροφορίες αυτές προέρχονται από το άρθρο του Στάθη του Δημητράκου

μάχη του Λαχανά (18 και 19 Ιουνίου 1913) εναντίον των Βουλγάρων. Σακατεύτηκε σε ηλικία 19 ετών και από τότε έμεινε κουτσός. Οι Γερμανοί τον χτυπούσαν εκεί που πονούσε». Στις 17 του μηνός Ιουλίου, ημέρα Τετάρτη (ανήμερα της Αγίας Μαρίνας), τα Ες-Ες και η Γκεστάπο κάνουν μπλόκο στο συνοικισμό της Ραφήνας. Συλλαμβάνουν όλους τους άνδρες και τους συγκεντρώνουν στην πλατεία, μπροστά στο ξενοδοχείο του Τζιβάνη Μακασίκη.

Οι Γερμανοί είχαν τον κατάλογο με τα ονόματα όσων θα συλλαμβάνονταν. Μετά τη σύλληψη, ακολούθησε η μεταφορά τους στο Χαρβάτι (Παλλήνη). Τη στιγμή που οι Γερμανοί είναι έτοιμοι να τους εκτελέσουν, εμφανίστηκε, ως από μηχανής Θεός, ο Γερμανός υποδιοικητής του Ναυτικού στη Ραφήνα, αυτόν που οι Ραφηνιώτες αποκαλούσαν «ο χονδρός». Εμφανίζεται λοιπόν, ο Γερμανός αξιωματικός, σπκώνει τα χέρια ψηλά και φωνάζει δυνατά «αυτοί δεν είναι κομμουνιστές». Στην σωτηρία τους έπαιξαν σημαντικό ρόλο ο Otto και ο Τεο, δύο γερμανοί ναύτες που υπηρετούσαν και αυτοί στο λιμάνι. Τον Otto τον φυγάδευσαν άνθρωποι της Ραφήνας λίγο πριν την αποχώρηση των Γερμανών. Κάπως έτσι οι συλληφθέντες βρέθηκαν στην οδό Μέρλιν, αρχικά και στη συνέχεια στο στρατόπεδο του Χαϊδαρίου. Και τώρα αρχίζει η καταδικασία».

Στο Χαϊδάρι-Η καταδικασία

«Πήγαινα με τη μαμά στο Χαϊδάρι για τον πατέρα. Μπαίνοντας στο στρατόπεδο υπήρχαν δύο στοίβες με ρούχα, μια στα δεξιά και μια στα αριστερά. Από τη μια μεριά ήταν η στοίβα με τα ρούχα των πεθαμένων και από την άλλη πλευρά η στοίβα με τα ρούχα των ζωντανών Εγώ έφαχνα πάντα πρώτα τη στοίβα με τα ρούχα των πεθαμένων. Και αφού δεν τα βρísκαμε, ευτυχώς εκεί, ψάχναμε στη συνέχεια στα ρούχα των ζωντανών, να τα πάρουμε και να τα πλύνουμε. Ο πατέρας έμεινε τρεις μήνες στο στρατόπεδο του Χαϊδαρίου. Μια μέρα άκουσε τ' όνομά του ανάμεσα σ' αυτούς που θα εκτελούνταν. Πάνε να τον πάρουν και είχε πάθει στο μεταξύ καρδιακή προσβολή. Οι Γερμανοί δεν επέτρεψαν την εκτέλεσή του. Όπως είπε τότε ο γιατρός «Οι άρρωστοι δεν εκτελούνται». Ο πατέρας απελευθερώθηκε λίγο πριν την απελευθέρωση. Πήγε με μαύρα μαλλιά στο Χαϊδάρι και γύρισε με μαλλιά κάτασπρα, πιο άσπρα απ' το βαμβάκι. Έφυγε από τη ζωή λίγα χρόνια αργότερα».

Στο Πικέριμ

«Με πήγαν να δώ αυτούς που κρέμασαν στο Πικέριμ. Δεν θα το ξεχάσω ποτέ. Θυμάμαι κάποιους που φορούσαν παντελόνια φουφουλωτά. Και μέσα σ' ένα αυτοκίνητο ήταν ένα παλικάρι που φορούσε ένα ρούχο σαν πιτζάμα και ήθελε να δώσει σε κάποιον ένα γραμμα για την Αθήνα. Πέταξε το γραμμα από το φορτηγό, αλλά δεν το έπιασε κανείς. Πήγα να πάρω το γραμμα, αλλά οι Γερμανοί δεν με άφησαν. Φώναξαν τότε δυνατά: «Raus verboten». Πενήντα τέσσερα άτομα κρεμάστηκαν. Είδα τους ανθρώπους να αιωρούνται πάνω στα δέντρα...»

για τον Αναστάσιο Λύρατζη στο site triglianoi.gr)

«Είναι καλοκαίρι, 17 Ιουλίου 1944, και ο μπαμπάς πίνει τον καφέ του. Έχω φυλάξει ακόμα και τώρα το φλιτζανάκι του. Έρχονται οι Γερμανοί στο σπίτι και τον παίρνουν μαζί τους. Τον χτυπούσαν στο πρόσωπο και στο χτυπημένο του πόδι. Είχε τραυματιστεί στη

Λιμάνι Ραφήνας μεταπολεμικά

Επιμέλεια Χριστίνα Παναγιώτου - Δακτυλίδη

Από το βιβλίο "Απομνημονεύματα ενός αγωνιστού"

Το βιβλίο αυτό είναι οι πρωτότυπες σημειώσεις του λοχία **Ιωάννου Μιχαήλ Φίντζου** που κρατούσε, όπως ο ίδιος γράφει, σε κάθε ανάπαυλα των μαχών και ποδοποριών του συντάγματος 3/40 των ευζώνων του ελληνικού στρατού στην εκστρατεία της Μικράς Ασίας. «Το ημερολόγιο αυτό καθ'αυτό έχει την αξία του, γιατί είναι γραμμένο από τον ίδιο τον αγωνιστή στη διάρκεια της εκστρατείας και όχι μεταγενέστερα» λέει στον πρόλογο ο γιος του, Κωνσταντίνος Ιωάννου Φίντζος, που αποφάσισε να εκδώσει το πρωτότυπο ημερολόγιο του πατέρα του «χαρισμένο στην πατρίδα και σε όλους τους ενδιαφερόμενους»

Ο λοχίας ήταν δάσκαλος από τα Λέλοβα, το σημερινό Θεσπρωτικό Πρεβέζης. Γνώριζε πολύ καλά τη λόγια ελληνική γλώσσα, μιλούσε αρκετά καλά τη γαλλική και σχεδόν άπταιστα την τουρκική, κάτι που φαίνεται στις σημειώσεις του. Οι συμμαχητές του τον φώναζαν «γραφιά» για την έξοχη καλλιγραφία του.

Το βιβλίο είναι ένα ιστορικό, αυθεντικό «ρεπορτάζ» της Μικρασιατικής εκστρατείας, όπως την έζησε ο Δελοβίτης μαχητής. Χειρόγραφο, γραμμένο σε γλώσσα αρχαϊζουσα, με καταπληκτική πληρότητα, με γλαφυρές περιγραφές τοποθεσιών και συναισθημάτων, αλλά και ποιητική απόδοση των συμβάντων. Ο αναγνώστης νομίζει ότι διαβάζει την **Κύρου ανάβαση** του Ξενοφώντα ή την **Αλεξάνδρου ανάβαση** του Αρριανού και κάπου

Παπαδιαμάντειο λόγο. Είναι ένα πολύτιμο κείμενο, με αριθμημένες προτάσεις και εικόνα ευαγγελικής γραφής, κάτι σαν αιογραφία! (Από την κριτική του Κ. Σιώξη στο τέλος του βιβλίου)

Σελίδες από το ημερολόγιο ...

Αρχή της εκστρατείας...
Οι ευζώνες στη Θεσσαλονίκη
και στον Πειραιά...

- 44 -
ΚΕΦ. 3^{ος}

1 Ενταυθεν επαναμεινονου αιχρα σφιματα της Μικρασιας σιδηροδρομικη και αιχρα ειμοποριων ενω Ρουδιστου, παιρασιας ποταμου και Μαιμαρα ενι της Ευρωπαιικης αιχρας, προς την «Θεσσαλονικην» ποτη ποσειδωροπον και ηροσιαν.

2 Η μεγαλη αυτη παιρασια ποτη, ενω οδου νωνονικη και ηρακλια, παιδοφομαι, τριμη ηζωποικη και, φητοι ηζωποικη δι' των φουδωνται αιχρα η ποτη, δημωσια παιδοφομαται, ομοδομει εξουσια, σιδηροδρομικη γραμμει, ενταυθενται κεινι και ποταμοι οχορεια.

3 Τεχος η θια ταυτη αιχρα μεγαλοτη, και δι' απο των ηροσιαν.

4 Ενταυθεν ηρμικαν ημερας τριμικανται

- 45 -

5 Ενταυθεν επαναμικαν ηροσιαν ος Ευζωνου, μετα ημροποικου σφιμα «Παιρασιας» ειμοποριου, ενθα και επηθιδεισθου.

6 Τον Παιρασει ιδοντα απο των ηροσιαν, και εν το σινυχοι οταν επηθιδεισθου, εθαιμα τον διη μεγαλην ταυτην ποτη δια την φρομην και την ταχνην μαχρονται αυτη, δια τον εσπερικομενικον σφιμα, και της υπηρωμικης ομοδομει, δια τα αιχρα και ηζωποικη και τριμη, δια της ηρακλιας και νωνονικη οδου, δια τα ποταμοι και ειδων ηροσιανται, εν ος καινο οδοι ως Ουρανοξινου φαίνονται, και διη τον σιδηρον του ηζωποικου σιδηροδρομου, οτου ηζωποικη σιδηροδρομος συνδου αυτην με της Αθηναι.

7 Ο σφιμα του Παιρασιας αιχρα ο εμπορικος σφιμα του Ηρετου, διου φουρτανοσται εμπορικηται εν τη Εγγαδος δια το εξωτερικη και εμπορικηται πατη

Μικρασιατικής εκστρατείας

Πορεία και επίθεση των ευζώνων...

ΚΕΦ. 6^{ον}

1^η Ἐπειδὴ ἐξαίνοσε τὴν ἑαυτῶν ἐναντίον Οὐζούτου, ἐγκαταλείψαντες τὴν δεξιὰν τοῦ μητέρου περὶ γα καὶ βουλόμενοι ἐπιποσάσαι ἡμερομήνια, ὡς ἐπὶ τὸ τελευτῶν νότια, ἐπέστη μὴ ἀναζητῆν ὁ ἄρχος εἰς μεσημέρι αὐτῶν, τὴν ἀριστερὰν περὶ γα αὐτοῦ κατέλαβον.

2^η Καὶ αὐτοὶ νήσαντες πορευόμενοι, ἐτραβῶν κατ' ἑαυτὸν μόνον, σωματι θρασυμένοι μὲν ἦσαν.

3^η Ἐπειδὴ ἀρχόμενοι καὶ ἀνανομισθέντες τὴν III Μεραχίαν δύο ὄρας ἀπέστη μετὰ τὴν ἀφίξιν τῶν, πάσαν τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐπέδωκε ἀνέλαβον.

4^η Καὶ αὐτοὶ προσέδωκεν ἐπιτελέσαντες καὶ νήσαντες τὸν ἑσπέρου κρηθίζοντας, ἀπέστησαν δέμα χιλιόμετρα τῶν δεσπῶν του, εἰς τὴν τραπέζοειδῆ θόρον τοῦ «Ἐσπί-Μπουχατλή» συμπύσαντες αὐτόν.

5^η Ἦδη τε οἱ Εὐζώνιοι ἀγροὶ ἐφαίνοντο ἔνεμα τῶν μαυρῶν κροχίωνων τοῦ ὁποίου ἔφερον.

Στον Σαγγάριο...

6^η Ἐκὼν ἴδεν ὁ ἄρχος εἰς αἰμαμιμῶς σποδὸν τὴν καταλήψιν τῶν μαυρῶν τοῦ Λαζαρίου, μὲν τὴν ἰδίαν ἔμα τὴν καταλήψιν αὐτῶν εἰποιεῖσθαι ἅπαντα τὴν Ἑλληνικὴν Ὀστρακίαν, τίσσας μισθὰς ἐπέδωκεν νότια ἐπεκρίθησε κατὰ τῶν Εὐζώνων.

7^η Οἱ φρονιότεροι ἀπὸς Εὐζώνων τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα πάντοτε εἶναι ἀματιέρινα, ὁ δὲ ἀπαρτίμχος ἠρωϊσμός καὶ ἀνδρεία αὐτῶν δίδουν εἰς αὐτοὺς τὴν ἑμῶν, τοισματῶδες ἀνδιστάρινοι εἰς τὰς δεσπῶν του, ἔρδην ἀνέτραφαν καὶ τρεῖς προσέδωκεν ἐρόδους τῶν Τούρμων.

Αἰτίες τῆς ἵπτας..

8^η Εἰς τὴν ἡλιασφαιτῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἑμῶν τῶν Τούρμων τῆς ὁποίας φέρται τροπαιοφόρος ὁ ἡεμά, οὐδὲν ἔλλο ὠδήγησεν εἰμὴ τὸ πεπερωμένον, ὅστερ ἀνεξιοπαρρησεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καρδίαν «τὸν φῶνον τὸν ἐξοισμόν καὶ τὴν φιλαυτίαν, τὴν ὑπερπεράνειαν καὶ κηλοδόξίαν, τὴν φιλαρχίαν καὶ φιλοκρατίαν», μωρὰ τὸν χρέονα τοῦτον.

Το Λύκειον των Ελληνίδων Ραφίνας ευχαριστεί τον Κωνσταντίνο Φίντζο που του χάρισε και του εμπιστευθήκε το έργο του πατέρα του, αυτό το οικογενειακό, ιστορικό κειμήλιο!

Γράφει η δημοσιογράφος Ελένη Καμάρα

Η τέχνη που αναβιώνει στην Αίγινα

Η βασίλισσα Αμαλία, οι Κυρίες επί των Τιμών και της υψηλής κοινωνίας του 19ου και του 20ου αιώνα μύηθηκαν στη λεπτή τέχνη της δαντελοπλεκτικής με τα κοπανέλια, τα υιοθέτησαν και τα καθιέρωσαν πανελλήνια.

Η κομψή δαντέλα έφτασε στο νησί της Αίγινας, μαζί με τη λάμψη της φινετσάτης λαίδης Έγγκερτον, συζύγου του Άγγλου πρεσβευτή. Η βελγίδα λαίδη στόλισε, με τα ιδιότυπα πλεκτά της, το ιστορικό σπίτι του Τρικούπη, όπου εγκαταστάθηκε, στο Φάρο της Αίγινας.

Εκεί, μύηθηκαν και οι πρώτες μαθήτριες στην πρωτόγνωρη, για την εποχή, τέχνη του εντυπωσιακού εργόχειρου. Εκεί, δημιουργήθηκε και ένα από τα πρώτα παραρτήματα της Βασιλικής Σχολής Χειροτεχνίας, που είχαν ιδρύσει η βασίλισσα Αμαλία και η πριγκίπισσα Υψηλάντη.

Γρήγορα, η πρωτότυπη τέχνη αναπτύχθηκε και διαδόθηκε σε όλο το νησί, από τις νησιωτοπούλες όλων των κοινωνικών τάξεων και διείσδυσε στην ιστορία του τόπου.

Η περίπλοκη αυτή δαντέλα αίρει τον τίτλο της «κοπανέλι» από τον ρυθμικό ήχο, που κάνουν τα ξυλάκια-οδηγοί (τα κοπανέλια), όπου είναι τυλιγμένα τα νήματα. Λεπτές βαμβακερές κλωστές διασταυρώνονται μεταξύ τους, εναλλάσσοντας θέσεις, χωρίς κόμπους και δεσίματα, και καταλήγουν σε σχέδια εξαιρετικής τελειότητας, που αποπνέουν ευγένεια και μεγαλοπρέπεια.

«Είναι μια ιδιαίτερη τεχνική, που άντεξε στο χρόνο, χάρη στη μεγάλη αγάπη, το μεράκι και την ανεξάντλητη υπομονή των προηγούμενων γενεών, που το διέσωσαν και μας το δίδαξαν. Διαδικασία επίπονη, αλλά συναρπαστική...», αναφέρει η κ. Ελένη Τζίτζη, δασκάλα-νεώτερης γενιάς- υπεύθυνη για το κοπανέλι, στον Εξωραϊστικό και Πολιτιστικό Σύλλογο Αγίων Ασωμάτων και Κοντού Αίγινας.

Με το κοπανέλι, οι γυναίκες της Αίγινας καλλιέργησαν τις ικανότητές τους στην πλεκτική τέχνη, αλλά κυρίως ανέπτυξαν την αισθητική τους αντίληψη σε σχεδιαστικές φόρμες υψηλών απαιτήσεων, που τους εξασφάλισαν οικονομική αυτοτέλεια και ανεξαρτησία. Το 1897, από τις πρώτες απόφοιτες της Βασιλικής Σχολής, αναδείχθηκαν και οι πρώτες αιγινήτισσες δασκάλες. Παραδοσιακά, η τέχνη διαδόθηκε από γενιά σε γενιά, με τη διαδοχή της μάνας στην κόρη.

«Μεγάλωσαν γενιές, με το κοπανέλι», επισημαίνει η κ. Ελένη Τζίτζη. «Σπούδασαν, προίκισαν τα παι-

διά τους, στήριξαν οικογένειες. Για τις προίκες των θυγατέρων, ξεκινούσαν με τη γέννηση και τελείωναν με το γάμο. Έπλεκαν με τη λάμπα, νύχτες ατελείωτες...»

Μεταπολεμικά, το κοπανέλι έγινε διάσημο και το εμπόριό του γνώρισε μεγάλη άνθηση. Η φήμη του ξεπέρασε τα όρια του νησιού και τα μεγάλα σαλόνια των επιφανών Αθηναίων το κατέταξαν σε περίοπτη θέση, αντάξια της υψηλής τεχνικής και της αρχοντίας του. Η δημοφιλής και πολύτιμη δαντέλα πρωταγωνίστησε σε αλληπάλληλες εκθέσεις του Ζαππείου, προσελκύνοντας, αντίστοιχα, το ενδιαφέρον πλουσίων πελατών. Οι αιγινήτισσες κεντήστρες, οι επωνομαζόμενες κοπανελούδες, απολάμβαναν αναγνώριση και κύρος από την υψηλή πελατεία τους, ανάμεσά τους, πριγκίπισσες, κυρίες από τον επιχειρηματικό, εφοπλιστικό, πολιτικό χώρο και άλλες.

Τα ντελικάτα κεντήματα περιελάμβαναν μεγάλη ποικιλία σε είδη προικός, όπως κουρτίνες, τραπεζομάντπλα, σεμέν, τραβέρσες, μαξιλαροθήκες, επίσης σε ρούχα, π.χ. μανσέτες, γιακάδες, μπλουζες, με κορυφαία τα νυφικά φορέματα. Με υπερηφάνεια οι αιγινήτισσες τεχνίτρες αναφέρονταν στις δαντέλες από κοπανέλι, που κόσμησαν το νυφικό της βασίλισσας Ελισάβετ της Αγγλίας και πριγκιπισσών άλλων βασιλικών οίκων της Ευρώπης.

Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΠΛΕΞΗΣ

Η δαντέλα πλέκεται τμηματικά.

Το σχέδιο (πατρόν) τοποθετείται, αρχικά, σε μία ειδικά διαμορφωμένη επιφάνεια, το «κουσούνι»: ένα κυλινδρικό μαξιλάρι, από λευκό ύφασμα κάμποτο, γεμισμένο με ψιλό άχυρο, ώστε να είναι μαλακό κατά τη χρήση.

μιά περίτεχνη δαντέλα

Ζωγραφισμένο με σκούρο μελάνι, σε τσιγαρόχαρτο και τοποθετημένο σε χαρτόνι, το σχέδιο στερεώνεται και οριοθετείται ταυτόχρονα με καρφίτσες επάνω στο κουσούνι. Οι καρφίτσες αρζαντέ-μαλαματένιες, ένα ειδικό μείγμα, για να μην αφήνουν αποτύπωμα, όταν μετακινούνται κατά την πλέξη. Περιχαρακώνουν το σχέδιο και τις διασταυρώσεις του, το κρατούν σταθερό και τεντωμένο και όλη η πλοκή γίνεται, πάντοτε, γύρω από αυτές.

Τα νήματα, βαμβακερές κλωστές, ειδικές για τη δαντέλα, σε δύο νούμερα (40-50), στα χρώματα λευκό και εκρού. Τυλίγονται σε δεκαέξι κοπανέλια (άλλοτε και είκοσι) - μακρόστενα ξυλάκια (σαν μικροί πάσσαλοι). Η πλέξη ξεκινά από ένα τυχαίο σημείο του σχεδίου. Όλες οι δεμένες, με τα κοπανέλια τους, κλωστές στερεώνονται σε μια καρφίτσα και έτσι αρχίζει ένα γοπητευτικό ταξίδι στην τέχνη και την αυτογνωσία. Κρατώντας,

η πλέχτρα, σε ζευγάρια τα κοπανέλια, τα διασταυρώνει εναλλάξ σε τετράδες. Με την εναλλαγή των θέσεων, το σχέδιο αρχίζει σιγά σιγά να ενσαρκώνεται.

Στην Αίγινα επικράτησαν δύο τύποι δαντέλας, των Βρυξελλών, με 20 κοπανέλια και του Μιλάνου, με 18. Σε καταγεγραμμένη μαρτυρία της αείμνηστης δασκάλας, Σταυρούλας Γ. Αγγελοκαστρίτη, αναφέρεται ότι οι κλωστές ήταν λευκές, νούμερο 80 και η βαφή γινόταν μετά την ολοκλήρωση της πλέξης.

Οι φιγούρες ποικίλες: το πανάκι, η ούγια, το τούλι, το κορδόνι, το σμυρτόφυλλο, ο ντουσές. Μικρά κοσμήματα, που συνθέτουν τη μοναδική δαντέλα.

Σε όλη αυτή τη μοναχική πορεία ανάμεσα στη δημιουργό και το έργο της, τις μεγάλες σιωπές, τις σπάει ο ρυθμός, με το κοπ - κοπ, που νχούν τα κοπανέλια. Ζωντανό οργανισμό, που μοιράζονται το μύθο του περιφίμου εργόχειρου, στη λαμπρή πορεία του μέσα στο χρόνο.

Σε μια από τις παραδοξότητες της ιστορίας, οι δημιουργοί τους είναι συνυφασμένοι με μια σκοτεινή πλευρά της εξέλιξης: τους βαρυνόειντες των φυλακών Αίγινας. Ισοβίτες, που, μέσα στην απομόνωσή τους, βρήκαν διέξοδο στην τέχνη και κατέκτησαν μια θέση στην ιστορία. Ξύλα από ελιά, αμυγδαλιά, καρδιά και λεμονιά μεταμορφώνονταν στα χέρια τους, σε κομψά

καμπυλωτά κοπανέλια, που τα προσέφεραν έναντι μικρού αντιτίμου.

Στα νέα αισθητικά ήθη της μεταπολιτευτικής Ελλάδας, με την αποθέωση του βιομηχανοποιήτου και την περιθωριοποίηση της χειροποίητης τέχνης, το αιγινίτικο κοπανέλι αντέταξε, αγέρωχα, την ποιότητα και το μεγαλοπρεπές παρελθόν του. Καμία μηχανή δεν τόλμυσε να το αγγίξει και να το μιμηθεί. Παραμένει έως και σήμερα στα χέρια των γυναικών, που το διαφύλαξαν και των σύγχρονων, που το συνεχίζουν. Συλλογικές προσπάθειες, σε όλο το νησί, έχουν αναλάβει τη διαίωσή του στις επερχόμενες γενιές: «Είμαι Αιγινήτισσα μητέρα και γιαγιά και μαθαίνω τώρα, το κοπανέλι. Δεν θα μπορούσα να φύγω από τη ζωή και να μην έχω μάθει αυτή την τέχνη», υπογραμμίζει η κ. Κατερίνα Κάπου.

«Είναι σαν να ξέρεις ιστορία», τονίζει η 25χρονη μαθήτρια Ευαγγελία Βλαχογιάννη. «...αυτοσυγκεντρώνεσαι, ξεχνιέσαι, ηρεμείς. Είναι διαδικασία ... αντιστρέφεις», προσθέτει.

«Αγάπη για την τελειότητα, φαντασία και αφοσίωση» απαιτούνται, σύμφωνα με την 26χρονη Ρούλα Αγγελοκαστρίτη. «...και βέβαια, υπομονή. Είναι η μεγάλη αρετή. Παραλάβαμε μια κληρονομιά και θα την διατηρήσουμε ζωντανή. Έχουμε ευθύνη και χρέος απέναντι στην ιστορία μας και τις πρωτοπόρες».

Επιμελείται και γράφει η Κατερίνα Σιούτα-Παπαδοπούλου, έφορος εθνικών παραδόσεων και λαογραφικού αρχείου

«Ο κύκλος της ζωής»

Από την παραδοσιακή μάνα στη σύγχρονη μαμά -Ανατροφή και διαπαιδαγώγηση-

Η ελληνική οικογένεια από πολλά χρόνια πριν ως και το 1960 στην επαρχία, ζούσε σε συνθήκες παραδοσιακής αγροτικής κοινότητας, με τους ρόλους του άνδρα και της γυναίκας διαφορετικούς αλλά συμπληρωματικούς. Ο άνδρας αγωνιζόταν έξω από το σπίτι για να θρέψει, να προστατέψει και να εκπροσωπήσει κοινωνικά την οικογένεια, ενώ η γυναίκα, όταν δεν χρειαζόταν να στηρίξει οικονομικά το σπιτικό της δουλεύοντας στα χωράφια, φρόντιζε τις φυσικές ανάγκες (καθαριότητα-ρούχα-φαγητό-ζώα-φυτά) και τις συναισθηματικές, συντονίζοντας και συνδέοντας την οικογένειά της με δεσμούς ενδιαφέροντος και αγάπης. Η ύψιστη ευθύνη της ήταν το μεγάλωμα των παιδιών της, «**τα αναθροφίκα**».

Η μωρομάνα, πάνω από ένα χρόνο έμενε στο σπίτι της για να **"αναστήσει"** στον κόρφο της το νιο παιδί της. Το ανέτρεφε λοιπόν με τρόπους συμπεριφοράς που είχε διδαχτεί και η ίδια. Του έδινε την πρώτη αγάπη -βαθιά ριζωμένη- τα πρώτα λογάκια, τα πρώτα του βήματα... Το μωρό τρεφόταν, φροντιζόταν, προστατευόταν από τη μάνα του, ήταν δηλ. η ίδια η ζωή του. Αν υπήρχε γιαγιά (η πεθερά της συνήθως) συμμετείχε και κείνη στο μεγάλωμα των παιδιών, με την πείρα και τον ελεύθερο χρόνο της, τότε με νανουρίσματα στη σαρμανίτσα, ή με το φαγάκι του, ή αργότερα με τραγούδια, προσευχούλες, παραμύθια και ιστορίες! **Στην Κέρκυρα, στη Μάνη, στην Κρήτη ανατολικά**, ανάλογα και με το οικονομικό πνευματικό κοινωνικό επίπεδο που είχαν, διέθεταν και χωριστά δωμάτια στα αγόρια και στα κορίτσια τους, που βέβαια μεγάλωναν διαφορετικά (σαν παιδιά, έπαιζαν μαζί, αλλά μεγάλωνοντας τα σχολεία τους ήταν χώρια. Χώρια ήταν και οι παρές τους). Αντίθετα με τους Έλληνες Μικρασιάτες πρόσφυγες, από τις αλλοτινές πατρίδες μας, που στη μετάβασή τους, σε νέους τόπους και άγνωστους ανθρώπους, όπως στη Ραφήνα, κατάφεραν, με πίστη, με εργατικότητα και αγάπη, να μεγαλώσουν τη δεύτερη γενιά τους, χωρίς βασικές ελλείψεις και ως είχαν ένα δωμάτιο για ύπνο και ένα για μαζώξεις! Όπως μας ιστόρησε φίλη κυρία, Τριγλιανιά δεύτερης γενιάς, από μικρή ηλικία ήξεραν με τον αδελφό της, τι πρέπει και τι δεν πρέπει να κάνουν αφού μεγάλωναν πειθαρχημένα και μάθαι-

ναν από μικρά να σέβονται τη μικρή τους κοινωνία. Διαφορετικά και εδώ διαπαιδαγωγούσαν τα αγόρια από τα κορίτσια, που μετά το σχολείο τα περίμενε το κέντημα, το πλέξιμο, το ράψιμο, ίσως και όλο το νοικοκυριό. Βελονιά τη βελονιά κεντούσαν τα όνειρά τους και τα σεμέν τα δαντελένια τους -έργα τέχνης- γέμιζαν αργά και σταθερά τα σεντούκια τους, για την ώρα την καλή! Σπίτι, σχολείο, παιχνίδι, στηρίζονταν σε κανόνες, που δεν φοβόντουσαν τότε να επιβάλουν γονείς και δάσκαλοι, μας είπε άλλη φίλη μας, -Τριγλιανιά-, που θυμήθηκε τις βεγγέρες από σπίτι σε σπίτι στο χωριό -όλα φιλόξενα και ανοιχτά- όπου μαζεύονταν μικροί-μεγάλοι, διασκέδαζαν και λησμονούσαν τα προβλήματά τους. Μας είπε για τις φίλες που επισκέπτονταν τη μητέρα της, τα νοήματα μεταξύ τους, όταν μιλούσαν για κάποια "λεγάμενι..." και τα κεκαλυμμένα σχόλια που έκαναν στα νέα της γειτονιάς, που λειτουργούσε σαν οικογένεια. Η μητέρα της τότε της επέτρεπε να πάει για παιχνίδι, γιατί τότε τα παιδιά έπαιζαν στους δρόμους, στις αλάνες και εκπαιδεύονταν χωρίς να το ξέρουν, στη συλλογική ομαδική συνύπαρξη, στο να κερδίζουν, να χάνουν και χωρίς αντιζηλίες να συνεργάζονται, κάτω από την άοκνη επίβλεψη της μάνας τους.

Με το ένστικτό της και την αγάπη της, που δεν είχε-δεν έχει όρους και όρια, οδήγησε το παιδί της, με καλοσύνη και εμπιστοσύνη στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του και στην κοινωνικοποίησή του για όλη του τη ζωή! Αυτή η συμβιωτική κατάσταση που δημιουργείται ανάμεσα στη μητέρα και το παιδί **«η μάνα έχει ανάγκη το παιδί και το παιδί τη μάνα»** είναι τόσο απαραίτητη, που αν δεν υπήρχε, σε παιδάκια εγκαταλειμμένα ή ιδρυματικά, αυτά αρρώσταναν, από Οσπιταλισμό (συνέπεια της ανατροφής χωρίς συναισθημα) κατέληγαν σε μαρασμό και δεν ήθελαν ακόμη και να ζουν... Γι'αυτό και ως ενήλικες είμαστε προσκολλημένοι σαν παιδιά στη **μητρική συναισθηματική προσφορά, που λειτουργεί σαν γη της επαγγελίας**, όπου όπως λέει ο λαός, ρέει «άφθονο το γάλα και το μέλι». Το γάλα είναι η τροφή της φροντίδας και της ασφάλειας, το μέλι είναι η γλυκύτητα της ζωής και η αγάπη γι'αυτήν! Πολλές μητέρες δίνουν το γάλα στην ανατροφή και τη δια-

Η γιαγιά Αθηνά Χατζόγλου με το δισεγγονάκι της το 1976

παιδαγωγή των παιδιών, αλλά αν δεν είναι οι ίδιες ισορροπημένες, ευχαριστημένες και χαρούμενες, μέλι δεν έχουν να δώσουν! Και η αγάπη της μητέρας για τη ζωή, είναι μεταδοτική, όπως και η αγωνία της, ώσπου "ν' αναστήσει τα μικρά της".

Η παραδοσιακή Ελληνίδα μάνα της εποχής εκείνης δημιουργούσε στα παιδιά **κλίμα σεβασμού και προς τον πατέρα** και καιάρωνε όταν έβλεπε την τρυφερότητά τους σχέση, στο σπίτι ή αργότερα στη δουλειά. **Η μάνα ήταν (..κρύο νερό... -η δροσιά της ζωής- από τραγούδι του Πόντου) η ψυχή στο σπιτικό, ήταν το ίδιο το σπιτικό** (Du Boulay-ανθρωπολόγος-Portrait of a Greek Mountain Village-1974). **Ο πατέρας ήταν η σκέψη, το μυαλό, η δημιουργία**, που μετά τα έξι χρόνια τους, τα παιδιά, τα αγόρια ιδιαίτερα, έχουν ανάγκη την εμπιστοσύνη και τη φιλία του, την ταυτοποίησή τους. Είναι πολλοί οι παράγοντες που ευνοούν κλίμα αλληλεγγύης στους άνδρες, μικρούς-μεγάλους στην οικογένεια και πρώτους είναι η ωριμότητα των μεγάλων. Στην εφηβεία ο πατέρας έχει απεριόριστες δυνατότητες διαπαιδαγωγικής, τις οποίες σπάνια χρησιμοποιεί, παρασυρμένος από την καθημερινότητα και τα προβλήματά της. Θα έπρεπε ίσως να εκπαιδευτεί και να διαθέσει έστω λίγο, αλλά αποκλειστικό και ποιοτικό χρόνο στα παιδιά, που τον έχουν τόσο ανάγκη, για την ισορροπημένη ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξή τους, και για να δώσει - να πάρει χαρά, από το μεγάλωμά τους. Όταν η εξέλιξη αυτή δεν προχωρούσε, η υπεύθυνη μητέρα διπλά δοκιμαζόταν, για να καλύψει το κενό, σαν να επρόκειτο να βαθμολογηθεί για την κούρασή της, με επιβραβεύση την εκτίμηση του άνδρα της και την αγάπη των παιδιών της! Τότε που η τεχνολογία, με τα καλά της και τα άσχημά της, ήταν σε ερευνητικό στάδιο και η κοινωνική-πολιτιστική διαμόρφωση του ανθρώπου, ήταν αποτέλεσμα της οικογενειακής ανατροφής και διαπαιδαγωγικής.

Τώρα όμως που η σύγχρονη μικρή οικογένεια ειδικά στα αστικά κέντρα, απομονώνεται στα διαμερίσματα και τέσσερις στους δέκα γάμους διαλύονται από έλλειψη επικοινωνίας (υπάρχουν αρκετές μονογονεϊκές καταστάσεις, από διάφορους λόγους). Τώρα που η αποξένωση χτυπάει κόκκινο και οι ενοχικές νέες μαμάδες, από έλλειψη χρόνου, (μπορεί να εργάζονται και σε δυο δουλειές) τα δίνουν όλα στο χέρι των παιδιών, γιατί δε μπορούν να περιμένουν, να τρέξουν θέλουν, στερώντας από τα παιδάκια την περιέργεια, την πρωτοβουλία, την αυτενέργεια, την επικοινωνία, και τα λάθη τους... Τώρα που η ύπαρξη των παιππουδων κοντά τους δεν υπάρχει και η συμβίωση με τη γιαγιά του χθες, ανήκει ανεπιστρεπτή στο χθες... (αν

Η αιώνια μάνα - Μέτσοβο, Κώστας Μπαλάφας

και στην Ιαπωνία δημιουργούνται νέοι παιδικό σταθμοί, όπου παιππουδες και γιαγιάδες απασχολούν τα παιδάκια με παιχνίδια και παραμύθια, ώστε να είναι χρήσιμοι και πολιτισμικά παραγωγικοί, μεταδίδοντας την κουλτούρα τους στα παιδιά!) Τώρα που το σημερινό οικογενειακό μοντέλο -γενικώς- είναι ανεπαρκές, με τον πατέρα εξουθενωμένο από τις ποικίλες υποχρεώσεις και τη μητέρα σκορπισμένη σε αμέτρες ευθύνες, ακόμη και τώρα, αυτή η οικογένεια, είναι πιο κατάλληλη, να αναθρέψει παιδιά, από την λύση των παιδικών σταθμών και ιδρυμάτων που καλό είναι να λειτουργούν συμπληρωματικά.

Γιατί τώρα, οι σύγχρονες μαμάδες, όπως και τότε οι παραδοσιακές μάνες, προσεύχονται για την υγεία, τη χαρά, την προκοπή, την ειρήνη στη ζωή των παιδιών! **Είναι οι γυναίκες που συνήθισαν να δίνουν, όχι να παίρνουν** και νοιώθουν πληρότητα, όταν παραδίδουν στη ζωή τα μεγάλα τους παιδιά, από καιρό απογαλακτισμένα, «ανθρώπους με ανθρωπιά...» ώριμα, έτοιμα να αγαπήσουν και να αγαπηθούν, έτοιμα να αγωνιστούν και να σταθούν όρθια (αγόρια-κορίτσια, βιολογικά, ή της καρδιάς παιδιά, δεν έχει σημασία) έτοιμα φυσιολογικά να αποχωριστούν την οικογένεια, γιατί την κουβαλούν μέσα τους! Και οι μαμάδες, όπως τότε, έτσι και τώρα, δίνουν την ευχή τους και συνεχίζουν να τα χαίρονται, να πονούν, να τα νοιάζονται, να τα αγαπούν και μετά το χωρισμό ...για όσο αυτές ζουν, στη μοναδική αυτή σχέση που ποτέ δεν τελειώνει...

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: 🌸 ΓΚΟΤΖΑΜΑΝΗΣ ΚΩΣΤΑΣ "Μεγαλώνοντας (με) το παιδί μου" 🌸 ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ "Ο ρόλος του πατέρα στην ανατροφή των παιδιών" 🌸 ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ "Αναζητήσεις-Ποιήματα (1960-1997)" Επιλογή Α' 🌸 RATTNER JOSEF "Εισαγωγή στην παιδική ανατροφή, με την ψυχολογία του βάρους" 🌸 RATTNER JOSEF "Η σύγχρονη γυναίκα ανάμεσα στο μύθο και στην πραγματικότητα" 🌸 ΣΙΔΕΡΗΣ ΝΙΚΟΣ "Τα παιδιά δεν θέλουν ψυχολόγο. Γονείς θέλουν!" 🌸 FROMM ERICH "Η τέχνη της αγάπης" 🌸 ΧΡΗΣΤΕΑ-ΔΟΥΜΑΝΗ ΜΑΡΙΕΛΛΑ "Η Ελληνίδα μητέρα άλλοτε και σήμερα"

Γράφει η Άννα Κυριακάκη-Συνοδινού, ιστορικός-αρχαιολόγος

Αυτό το φαγητό έφαγε η Παναγία σαν ήτανε λεχούσα

Παραμονές Χριστουγέννων του 1998 βρισκόμουν έξω από βιβλιοδετείο στη στοά Αρσακείου. Το μάτι μου έπεσε σ' ένα μικρό, καλοδεμένο βιβλίο που είχε τίτλο "Χερσέ, βασιλόπιτες και άλλα". Αυτό το βιβλίο θα ήταν το χριστουγεννιάτικο δώρο στον εαυτό μου, σκέφτηκα και χωρίς άλλη σκέψη το αγόρασα...

Και τα χρόνια πέρασαν! Βρισκόμαστε στο 2014 κι εγώ ξαναπιάνω το βιβλίο, για να διαβάσω και να γράψω τι είναι το «χερσέ»...

Πριν πολλά, πολλά χρόνια στην Ιωνία, την Κατπαδοκία και τον Πόντο, όταν αυτές οι περιοχές ήταν ακόμα ελληνικές και έσφριζαν από ζωή, ανήμερα τα Χριστούγεννα, κάθε σπίτι έφτιαχνε απαραίτητα ένα φαγητό από βραστό σιτάρι ξεφλουδισμένο και κομμάτια κρέατος. Το ονόμαζαν κεσκέκι και η παράδοση λέει ότι ήταν το φαγητό που έδωσαν στην Παναγία να φάει αμέσως αφού γέννησε τον Χριστό. Το κρέας ανάλογα την περιοχή και την οικονομική δυνατότητα της κάθε οικογένειας μπορεί να ήταν καβουρμάς από πρόβατα ή κατσίκια (Τραπεζούντα), από αγελάδες (Σούρμενα), από κότες (Καϊσάρεια), αλλά και φρέσκο αρνί ή κατσίκι που έσφαζαν όσοι είχαν χρήματα. Διαβάζουμε στις σελίδες του βιβλίου: «Τα Χριστούγεννα οι πλούσιοι σφάζανε πρόβατα. Το πρόβατο τ' αγόραζαν απ' αλλού. Δεν είχαν δικά τους. Κυρίως το φέρνανε οι Μιστιώτες... Οι πιο φτωχοί αγόραζαν κρέας από έναν χασάπη που ερχόταν απ' έξω (Γούρδωνος, περιφέρεια Νίγδης)! Όποιος είχε πουλερικά, έσφαζε κανέναν πετεινό, καμιά κότα (Ουλούμπορλου, περιφέρεια Ουλούμπορλου)... Κάθε σπίτι έτρεφε από ένα μικρό ή μεγάλο ζώο για τις γιορτές του δωδεκαημέρου. Την παραμονή τα Χριστούγεννα τα έσφαζαν για να κάνουν διάφορα φαγιά με κρέας. Το απαραίτητο φαγί σ' όλα τα σπίτια φτωχά και πλούσια ήταν το κεσκέκι Κρεατόσουπα με κορκότσιτο-σιτόρτζο. (Αι Κωστέν, περιφέρεια Καϊσάρειας).

Στο νομό του Ικονίου κυρίως, αλλά και σε άλλες περιοχές το κεσκέκι ονομαζόταν «χερσέ» παραφθορά του χερσιέ, όπως το ονόμαζαν οι Σελτζούκοι και καταγράφεται στα τετράδια εξόδων του μαγειρείου του τάγματος των Μαβλεβήδων (13ος αιώνας).

Σε άλλη προφορική μαρτυρία του βιβλίου, διαβάζουμε: «Κάθε σπίτι την παραμονή τα Χριστούγεννα έκανε ερσέ. Έπαιρναν ασλίκ (άβραστο σιτάρι ξεφλουδισμένο), έβαζαν κρέας γκαβουρμά και τα έβραζαν «χερσέ παίραμου» το λέγαμε. Κάθε σπίτι έκανε. Μοίραζαν στις νυφάδες, στα εγγόνια και έτρωγαν (Ιλοςόν, περιφέρεια Νίγδης). «Μας έλεγαν οι παλιοί πως ψίναμε την ημέρα εκείνη “χερσέ”»

γιατί τέτοιο έφαγε η Παναγία σαν ήτανε λεχούσα. Της το είχαν φέρει δώρο οι γυναίκες που της κάνανε επίσκεψη τη δεύτερη μέρα που λευτερώθηκε. (Κενάταλα, περιφέρεια Ακσεράι-Γκέλβερι). «Φάε λίγο, και τι να κάνεις; Αφού ήρθε σο κεφαλι σ'! Φάε λίγο. Τι να ποιουμ' γέννησες!...» (Τροχός, περιφέρεια Νίγδης). Αλλού το χερσέ το έλεγαν και Παναγιανίν ντολαζί. Διαβάζουμε σε μια μαρτυρία από το Ένεχιλ, περιφέρεια Νίγδης, «Τα Χριστούγεννα, μόλις γυρίζαμε σπίτι κατά τα ξημερώματα από την εκκλησία, τρώγαμε ένα φαί που το μαγειρεύαμε αποβραδής, το Παναγιανίν ντολαζί. Το φαί αυτό ήταν από σπασμένο σιτάρι, βρασμένο πολλή ώρα με κρέας. Το περιχύνουμε με καυτό βούτυρο, που είχε και κρεμμύδι καβουρντισμένο».

Σε άλλη μαρτυρία πάλι από το Φερτέκ, την περιφέρεια Νίγδης διαβάζουμε: «Η μητέρα μου έβαζε σε επτά πιάτα από το φαί αυτό και το μοίραζε σε επτά σπίτια. Δεν ξέρω τη σημασία του αριθμού αυτού. Λογούσαλικ της Παναγίας λέγαμε το έθιμο αυτού του φαγητού. Γιατί, όταν γέννησε η Παναγία, τέτοιο φαί της δώσανε και έφαγε. Μαζί με το ερσέ στέλναμε στα σπίτια και επτά πιάτα γιαούρτι. Το γιαούρτι δίνει φως, λέγαμε...».

Παναγία Σουμελά, Τραπεζούντα, Πόντος

Στην προσπάθειά μου να μάθω περισσότερα και ν' ανατρέξω και σ' άλλες σχετικές με το χερσέ ή κεσκέκι πηγές, διαπίστωσα ότι δεν είναι μόνο χριστουγεννιάτικο φαγητό, αλλά καταγράφεται και ως γαμήλιο φαγητό στη Συνασσό και στα Ποτάμια και φαγητό του Πάσχα. Ο Θ. Κωστάκης στη μελέτη του «Η Ανακού» τοποθετεί το κεσκέκι ανάμεσα στα γιορτινά φαγητά και σημειώνει: «Ο χυλός,

το κεσκέκι, ήταν κυρίως φαγητό των γάμων και του Πάσχα. Το Πάσχα μετά την εκκλησία, έτρωγαν πρώτα κεσκέκι». Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η περιγραφή της προετοιμασίας του ίδιου φαγητού στο Σαϊπι και το Σαζάκι, στα Καράπουρνα της Σμύρνης, όπως την έχει καταγράψει η Βασιλική Καραγιάννη (ΜΧΣΛΠΑ 1973). «Όταν θα 'χαμε πολύ κόσμο το Πάσχα και στο γάμο φτιάχναμε κεσκέκι. Μουσκεύαμε σιτάρι αποβραδής. Το πρωί το βάζαμε μέσα στο καζάνι. Οι άντρες βαρούσαν με κόπανο “το ντιμπέκι” ώσπου να σπάσει το σιτάρι και να γίνει σαν ρύζι. Ύστερα το πλέναμε. Βάζαμε ένα ολόκληρο αρνί στο καζάνι και το σκεπαζαμε με το σιτάρι να ψηθεί».

Στο νομό Αϊδινίου και στα γύρω χωριά, την παραμονή του γάμου, στο σπίτι του γαμπρού, στην αυλή ή μέσα στο δωμάτιο, μετά το ξύρισμα έστρωναν τραπεζομάντηλο στους σοφράδες και κάθονταν οι φίλοι «όπου εν αφθονία προσεκομίζοντο διάφορα φαγητά και οίνος άκρατος

ή Παναγιανίν ντολαζί

ως και το μάλλον επιθυμητόν εκ των φαγητών κεσκέκι» γράφει ο αρχιμανδρίτης Κύριλλος Ζαχαρόπουλος (Μικρασιάτικα Χρονικά, τομ. Α' 1938). Αλλά και μεταξύ των Ελλήνων της Μικράς Ασίας αρκετές γεωργικές κοινότητες στις 23 Απρίλη, απαρχή της εαρινής αναγέννησης και συγχρόνως γιορτή του Αγίου Γεωργίου παρασκεύαζαν κεσκέκι. Ο Άγιος Γεώργιος, αν και στρατηλάτης, εθεωρείτο προστάτης των γεωργών. Στην Ίμβρο το κεσέκι το ονόμαζαν «κουρκούτα». Ήταν προσφορά στη μνήμη της Παναγίας τον Δεκαπενταύγουστο».

Συνοψίζοντας τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι:

α) Η προετοιμασία και ο τρόπος που παρασκεύαζαν το χερσέ ή κεσέκι και η ένταξη του πεντανόστιμου αυτού φαγητού στις πιο σημαντικές ημέρες του Χριστιανικού Εορτολογίου καθώς και στο γάμο το κάνει ένα από τα σημαντικότερα φαγητά, κυρίως ως προς το συμβολισμό του και η ιστορία του ανάγεται στις απαρχές του κοινωνικού βίου και για την ακρίβεια από το στάδιο μετακίνησης για εξεύρεση τροφής στην εγκατάσταση και αποθήκευση άγριων καρπών και καλλιέργεια της γης, που ξεκινούν μεταξύ της 8ης και της 6ης χιλιετίας στο μικρασιατικό χώρο.

β) Πιο συγκεκριμένα οι Μικρασιάτες φτιάχνουν χερσέ τα Χριστούγεννα γιατί συνεχίζουν πανάρχαια έθιμα που ενσωματώθηκαν στη χριστιανική λατρευτική παράδοση. Ταυτίζουν την Παναγία με τη θεά της δημιουργίας, της ευφορίας και της γονιμότητας. Ανασκαφές στο Ικόνιο, την Πισιδία, τη Νίγηρ αποκάλυπτον ότι στις περιοχές αυτές επικρατούσε μπητριαρχία (6η, 5η χιλιετία) και η θεότητα ήταν θηλυκού γένους. Ειδώλια την παρουσιάζουν ευτραφή, με υπερτονισμένα στήθη και γοφούς (στεατοπυγία).

γ) Βάζουν κρέας στο φαγητό γιατί η θυσία του κόκορα, του προβάτου ή βοδιού στη μνήμη των αγίων, το «Κουρμπάνι», όπως το ονόμαζαν, αποτελούσε επίκληση της θείας προστασίας, ευχαριστία, εκπλήρωση τάματος για υγεία, ευτυχία, ευκαρπία, ξόρκισμα.

δ) Καθιερώνουν ζωοθυσίες στα θεμέλια των κτισμάτων γιατί η θυσία του ζώου διέπεται από φόβο και ευχή για «στερεή οικοδομή». Το πρόβατο ή βόδι που έσφαζαν με σκοπό να μαγειρέψουν το κεσέκι για το γαμήλιο τραπέζι παραπέμπει στην ευχή και προσδοκία να «στεριώσει» ο γάμος. Το δε σπασμένο σιτάρι ως αρχέγονη τροφή του μικρασιατικού κόσμου, ως σπόρος και καρπός

Κεσέκι στα Μελλίσσια, δεκαετία '70

της γης και γονιμικό σύμβολο, αφού η ευκαρπία της γης ταυτιζόταν με τη γυναικεία γονιμότητα, παρέπεμπε στην ευχή για ευκαρπία και γονιμότητα των νεογύμων.

Κλείνοντας αυτή τη μικρή ερευνητική προσπάθεια αντιλαμβανόμαστε για άλλη μια φορά τη μακραίωνη συνέχεια της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, όσο δε για τον Πολιτισμό δεν είναι μόνο όσα το πνεύμα και η τέχνη έχουν δημιουργήσει. Ο Πολιτισμός, όπως γράφει και ο Πασχάλης Κιτρομπλίδης στο χαιρετισμό του στην αρχή του βιβλίου «Χερσέ, βασιλόπιτες και άλλα», είναι έννοια ευρύτερη και περιλαμβάνει και όλες εκείνες τις εκδηλώσεις που εξευγενίζουν και δίνουν ποιότητα στην καθημερινότητά μας και στις εκδηλώσεις αυτές εντάσσεται και η διατροφή μας. Η διατροφή είναι τέρψη, ικανοποίηση των αισθήσεων αλλά και των συναισθημάτων σε συνδυασμό με ευρύτερες παραμέτρους της ανθρώπινης ύπαρξης όπως θρησκευτικότητα, συλλογικότητα, οικογενειακή ζωή. Ευχαριστούμε για άλλη μια φορά τους Μικρασιάτες Έλληνες και όλους όσους διέσωσαν τα κείμενα και τις προφορικές παραδόσεις της εκπολιτισμένης καθημερινότητάς τους ως στοιχεία αισθητικής αγωγής της κοινωνίας μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: ❖ ΜΑΡΙΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ "Παραδοσιακή διατροφή του Ελληνισμού της Καππαδοκίας (Πολιτιστικός Σύλλογος Μιστιωτών Καππαδοκίας, ο Άγιος Βασίλειος)" ❖ ΝΙΚΟΣ ΨΙΛΑΚΗΣ "Λαϊκές τελετουργίες στην Κρήτη (Εκδόσεις Καρμανόφ)" ❖ ΒΑΣΙΛΗΣ ΛΑΜΝΑΤΟΣ "Οι μίνες στην αγροτική και ποιμενική ζωή του λαού μας (Εκδόσεις Δωδώνη)" ❖ ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΑΠΑΤΑΚΗΣ "Το δωδεκάημερο (Εκδόσεις Παπαδήμα)" ❖ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΛΟΥΚΑΤΟΣ "Χριστουγεννιάτικα και των γιορτών" ❖ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ "Παραδόσεις" ❖ ΑΛΚΗ ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ-ΝΕΣΤΟΡΟΣ "Οι δώδεκα μίνες, τα λαογραφικά" ❖ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΕΓΑΣ "Ελληνικές γιορτές και έθιμα της λαϊκής λατρείας"

η "εν πλω" παράσταση

Γράφει η Γαλάτεια Λιούτα, φοιτήτρια Ιατρικής, μέλος της χορευτικής ομάδας του Λ.Ε.Ρ

Ταξίδι στο Αιγαίο Χορευτική παράσταση στο πλοίο

Ήταν ένα ζεστό καλοκαιρινό βραδάκι της 18ης Ιουλίου, όταν όλη η χορευτική ομάδα του Λυκείου Ελληνίδων Ραφίνας συγκεντρώθηκε στα κεντρικά γραφεία. Εκεί, η πρόεδρος και το ΔΣ του Λ.Ε.Ρ, καθώς και οι δάσκαλοί μας, μιάς ανακοίνωσαν τη χορευτική συμμετοχή μας στη κρουαζιέρα του "Louis Olympia" τον ερχόμενο Σεπτέμβρη. Και ήταν τότε που ξεκινούσε για όλους μας ένα συναρπαστικό και μακρινό ταξίδι. Ένα ταξίδι που θα μας οδηγούσε στη δική μας Ιθάκη. Μια Ιθάκη, σύμβολο της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, της χορευτικής μας παράδοσης, της γνώσης, της συνεργασίας, της φιλίας, της σύμπνοιας και της ετοιμότητας.

Μπροστά μας ανοίγονταν δύο μήνες σκληρής δουλειάς. Έπρεπε όλοι μας να φανούμε αντάξιοι αυτής της τόσο τιμητικής πρόσκλησης και πρόκλησης. Η προετοιμασία μας περιελάμβανε τόσο την επίτευξη της χορευτικής μας αρτιότητας όσο και την επίτευξη μιας αρμονικής και υψηλής αισθητικής στην ενδυμασία μας. Μα πάνω από όλα περιελάμβανε την πνευματική και ψυχική μας αυτοπραγμάτωση, με στόχο το βίωμα της απόλυτης αίσθησης της πληρότητας και της εσωτερικής ισορροπίας που αυτή συνεπάγεται. Γιατί, "Αν σχεδιάξεις να είσαι κάτι το πολύ λιγότερο από αυτό για το οποίο είσαι ικανός, τότε θα είσαι δυστυχισμένος για το υπόλοιπο της ζωής σου" (Abraham Maslow). Υποστηρικτές της προσπάθειάς μας, καθ' όλη τη διάρκειά της, ήταν οι δάσκαλοι χορού, Γιάννης Κοντογιάννης και Ντιάνα Νοτάρογλου και βέβαια το Λύκειο των Ελληνίδων Ραφίνας.

Και έτσι πέρασαν αυτοί οι δύο μήνες και η μεγάλη στιγμή της αναχώρησής μας είχε φτάσει. Ήταν Δευτέρα 22 Σεπτεμβρίου, στις 7.45, όταν ξεκινούσαμε από τη Ραφήνα γεμάτοι όνειρα και προσδοκίες, που ήμασταν βέβαιοι ότι θα πραγματοποιηθούν. Η πρώτη μας στάση θα γινόταν στη Μύκονο. Από τη στιγμή της αποβίβασής μας στη κυκλαδίτικη γη, γίναμε μάρτυρες της μαγευτικής και γνήσιας ομορφιάς του νησιού. Το ηλιοβασίλεμα της πρώτης μεγάλης μέρας, το περάσαμε στους ανεμόμυλους, μέσα σε μια θεουργική και ονειρεμένη συμφωνία του λευκού και του γαλάζιου, βιώθοντας σαν χάδι στο πρόσωπό μας το πιο ευφρα-

ντικό και μελιχίο αεράκι όλων των θαλασσών.

Το βραδάκι σεργιανίσαμε στα σοκάκια του νησιού και ανάψαμε κερί στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου στην ακροθαλασσιά,

όπως και στη Ραφήνα μας. Πλέον, έχοντας την ευλογία του Αγίου, ήμασταν σίγουροι ότι όλα θα πήγαιναν καλά. Και κάπως έτσι, επιβιβαστήκαμε ξανά στο πλοίο και χαιρετήσαμε τη μέρα μας με χαρές, γέλια, χορούς και τραγούδια ανοίγοντας πανιά για τον επόμενο προορισμό μας, το Κουσάντασι και την Αρχαία Έφεσο.

Τρίτη 23 Σεπτεμβρίου και ξημέρωσε για μας η μέρα της παράστασής μας. Γύρω στις 7.00 το πρωί, το καράβι μας έριξε άγκυρα στο κοσμοπολίτικο Κουσάντασι και μόλις 35 λεπτά μετά και 25 χλμ. μακριά, βρεθήκαμε στη σημαντικότερη αρχαία πόλη της Μικράς Ασίας, την Έφεσο. Η εικόνα του μεγαλείου του ελληνικού πολιτισμού στη Γη της Ιωνίας αποκαλύφθηκε μπροστά στα μάτια μας. Η περιήγησή μας έγινε στον αρχαιολογικό χώρο της αρχαίας Εφέσου. Περπατήσαμε στην οδό των Κουρητών και θαυμάσαμε από κοντά την περίφημη Ρωμαϊκή Βιβλιοθήκη του Κέλσου, το Αρχαίο Θέατρο, την Βασιλική του Αγίου Ιωάννη, τα ερείπια του Ναού της Αρτέμιδος, το Σπίτι της Παναγιάς, το Ωδείο και το Ναό του Αδριανού. Στο γυρισμό κάναμε τα ψώνια μας στο "Kusadası Bazaar" και αναχωρήσαμε φορτωμένοι με μπιχλιμπίδια και προικιά. Το απόγευμα πραγματοποιήσαμε τη γενική μας πρόβα. Κοντά

της χορευτικής ομάδας

μας είχαμε τη δασκάλα του κεντρικού Λυκείου των Ελληνίδων, κ. Χαρά Δελιγιάννη, που με τις συμβουλές της οδηγηθήκαμε σε μια ακόμα αρτιότερη προσέγγιση. Δέκα η ώρα το βράδυ και τα φώτα της σκηνής στο "Can can lounge" έσβησαν, η μουσική ξεκίνησε και οι Κερκυραίες με την εντυπωσιακή φορεσιά και τους λουλουδάτους κεφαλόδεσμους χαιρέτισαν τους θεατές με την Περατζάδα τους. Ακολούθησαν οι Κεφαλλονίτες και οι Κεφαλλονίτισσες με τον Διβαράτικο χορό και τον Τσιριγώτικο, οι Κυκλαδίτες και οι Κυκλαδίτισσες με το Τρεχαντηράκι και την Πόλκα. Έπειτα οι κοπέλες της ομάδας του Βόρειου Ανατολικού Αιγαίου τραγούδησαν με αναμμένες λαμπάδες το "Άρχισε γλώσσα μ' άρχισε" και οι Κρήτες ξεσήκωσαν τους θεατές με το λεβέντικο Μαλεβιζιώτη και Πεντοζάλη. Στη συνέχεια ταξιδέψαμε χορευτικά στα Δωδεκάνησα με τον Πηδηχτό Ρόδου και τις Καμάρες. Όλοι μαζί χορέψαμε τον επίλογο με τη Φουρλάνα και δεχτήκαμε το πιο εγκάρδιο χειροκρότημα, ενώ το ελληνικό γλέντι συνεχίστηκε παρέα με τους θεατές, Ασιάτες, Ευρωπαίους και Αμερικάνους για άλλες δύο ώρες. Αν και πρωταγωνιστές της σκηνής

ήμασταν οι χορευτές, πρωταγωνίστριες των παρασκηνίων ήταν οι Έφοροι Ιματιοθήκης και Χορού, του Λ.Ε.Ρ που πάντα δίπλα μας, υπομονετικά, ήταν έτοιμες να μας βοηθήσουν σε ό,τι και αν μας προβλημάτιζε..

Η τρίτη μέρα "εν πλω" ξημέρωσε και μας συντρόφευσε με τη γλυκιά κούραση της ξεχωριστής και αξέχαστης χορευτικής εμπειρίας της προηγούμενης βραδιάς. Ο επόμενος σταθμός μας θα ήταν το Νησί των Ιπποτών. Αρχικά απολαύσαμε το μπάνιο μας σε μια από τις καλύτερες παραλίες όλης

της Μεσογείου, την παραλία της Έλλης και έπειτα ακολουθήσαμε την περίφημη Οδό των Ιπποτών στη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου. Κατηφορίσαμε περιτριγυρισμένοι από ένα μαγευτικό συνδυασμό χρωμάτων ανάμεσα στο βαθύ μπλε του ουρανού, του κόκκινου και του ροζ της βουκαμβίλιας. Περάσαμε από τα Κτήρια Των Γλωσσών και φθάσαμε στην λατινική

Μητρόπολη, την Παναγία του Κάστρου. Ήπιαμε το καφεδάκι μας στην οδό Σωκράτους και θαυμάσαμε τα περίτεχνα έργα των πλανόδιων ζωγράφων στην οδό Ορφέως. Καταλήξαμε στη πλατεία των Εβραίων Μαρτύρων, όπου το σιντριβάνι με τους ιππόκαμπους και την πλούσια βλάστηση γύρω του.

Και να λοιπόν που έφθασε η τελευταία μέρα του ταξιδιού. Από νωρίς το πρωί δέσαμε στο λιμάνι του Ηρακλείου και ξεκινήσαμε να γνωρίσουμε από κοντά το μεγαλείο του Μινωικού Πολιτισμού. Ανηφορίσαμε στη Λεωφόρο Κνωσού κάτω από το βλέμμα του ιερού βουνού της Γιούχτας και φθάσαμε στον προορισμό μας.

Συμπορευτής μας στον μυστικιστικό αυτό περίπατο, ο Νίκος Καζαντζάκης. Καθώς ανασύραμε από τη μνήμη μας εκείνη την βροχερή φθινοπωρινή μέρα που πρωτοδιαβάσαμε το "Μια Κυριακή στη Κνωσό" στα κείμενα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της Β' Γυμνασίου, θαρρείς πως ο νους μας πήρε τη θέση των ματιών μας και τα μάτια μας έγιναν ο νους μας. Η μυθιστορηματική αυτοβιογραφία του συγγραφέα "Αναφορά στο Γκρέκο" αναδείχτηκε πια και σε δική μας αυτοβιογραφία. Μαγεμένοι, οδηγηθήκαμε στα Ενετικά Τείχη της πόλης του Ηρακλείου και αποχαιρετήσαμε τον προτελευταίο μας τόπο με τσικουδιές. Λίγες ώρες πια είχαν απομείνει που θα ήμασταν παρέα και ήδη είχε αρχίσει να μας καταλαμβάνει η γλυκιά μελαγχολία του αποχωρισμού και το μοναδικό συναίσθημα της νοσταλγίας για όλες αυτές τις υπέροχες στιγμές που περάσαμε μαζί. Ο τελευταίος μας σταθμός θα ήταν η Σαντορίνη και θα απολαμβάναμε το καφεδάκι μας στη Καλντέρα υπνωτισμένοι από μια μυστηριώδη δύναμη, καθώς πλησίαζε η ώρα του ηλιοβασιλέματος. Και ήταν εκεί, στην άκρη της Οίας, όπου μέσα σε μια μυστική συμφωνία του ήλιου και των σύννεφων, θα δίναμε την μεγάλη υπόσχεση για νέες ακόμα ομορφότερες εμπειρίες, για νέα ακόμα πιο μακρινά και συναρπαστικά ταξίδια, όλοι μαζί, παρέα, **η μεγάλη οικογένεια της χορευτικής ομάδας του Λυκείου των Ελληνίδων Ραφίνας.**

και για τους μικρούς μας

Επιμελείται και γράφει η Εύη Γκατσοπούλου, εκπαιδευτικός

Ένα Μάθημα Λαογραφίας

Ο πολιτισμός κάθε τόπου κληρονομείται από γενιά σε γενιά μέσα από τη λαογραφία, την ιστορία, τα ήθη, τα έθιμα, τις παραδόσεις. Στις δύσκολες περιόδους της ιστορίας οι Έλληνες κατάφεραν να διατηρήσουν την ελληνικότητά τους, τη γλώσσα τους και την εθνική τους συνείδηση μέσα από τους μύθους της γιαγιάς, τη διδασκαλία των ιερέων, τις καθημερινές συνήθειες της οικογένειας.

Τα σχολεία σήμερα είναι ένας χώρος όπου συντελείται η καλλιέργεια της ελληνικής ταυτότητας των μαθητών. Ένα τέτοιο μάθημα λαογραφίας οργανώθηκε στην Β' Τάξη Δημοτικού Σχολείου της πόλης μας. Τα παιδιά χόρεψαν ελληνικούς χορούς. Επισκέφθηκαν μουσεία, γνώρισαν τις λαϊκές τέχνες, τα έθιμα του τόπου τους. Οργάνωσαν τη δική τους λαογραφική έκθεση. Διάβασαν λαϊκούς μύθους. Έγιναν ερευνητές και παρουσίασαν αξιοθέατα, έθιμα, συνταγές από τους τόπους καταγωγής τους. Ας δούμε τι έγραψαν:

Αξιοθέατα

«Πανέμορφα φαράγγια, τρεχούμενα νερά, γραφικές παραλίες, ξακουστοί νερόμυλοι αλλά και το κάστρο Μπούρτζι στολίζουν την Κάρυστο» (Κάλια Μαραγκουδάκη)

«Η πορτάρα της Νάξου είναι η τεράστια πύλη του ναού του Απόλλωνος» (Πετρούλα Ποδητού)

«Αν πάμε στο Βόλο μπορούμε να ανεβούμε στο Πήλιο, το βουνό των Κενταύρων, το αρχαιολογικό μουσείο, το Βελεστίνο, να μπούμε στον Μουτζούρη, το παλιό τρενάκι» (Μαρκέλλα Καλογεράκη)

«Στο νομό Ηλείας πηγαίνουμε στην Αρχαία Ολυμπία, στο ναό του Επικούρειου Απόλλωνος και στους καταρράκτες της Νέδα» (Ιωάννα Δρούλια)

«Κολυμπάμε στο μπλε λιμανάκι, πάμε στο Οχυρό» (Ελένη Σαβράμη)

«Στις Μικροθήβες αξίζει να δούμε το αρχαίο θέατρο, το ναό του Ασκληπιού και της Αθηνάς Πολιάδος» (Δημοσθένης Τιμπλαλέξης)

«Στη Ραφήνα μπορούμε να επισκεφθούμε το εκκλησάκι του Αη Νικόλα και το λιμάνι της Ραφήνας, το λαογραφικό μουσείο που φιλοξενεί αντικείμενα από την Τρίγλια» (Νίκος Σκούφος)

Έθιμα απ' όλη την Ελλάδα

«Στην Κέρκυρα μαζεύονται μικρές βάρκες φωτισμένες και κάνουν βόλτα στο παλιό λιμάνι. Είναι οι βαρκαρόλες» (Ιωάννα Φωτεινού)

«Την άνοιξη στην Καρύταινα, οι χωριανοί μαζεύονται στην πλατεία κρατώντας κουδούνια και λέγοντας "Όξω ψύλλοι, ποντικοί.." για να εξορκίσουν το κακό» (Ιζαμπέλλα Ανδριοπούλου)

«Στην Ελασσόνα Λάρισας, το Μ. Σάββατο οι γυναίκες έπαιρναν φρέσκο νερό από τη βρύση του χωριού, για ευτυχία μακριά από τα κακά πνεύματα» (Ελλη Αντενούτσι)

«Γνωστό έθιμο της Μεσσηνίας είναι ο σαίτοπόλεμος που γίνεται το Πάσχα. Λένε πως παλιά άναβαν τις σαίτες για να τρομάξουν τα άλογα των Τούρκων» (Αγάπη Σταυροπούλου)

«Στο παράλιο Άστρος ο ουρανός γεμίζει την Ανάσταση με τα φωτεινά φαναράκια που μοιάζουν με τα αστέρια» (Ευγενία Κική)

«Στο Μεσολόγγι, στη γιορτή του Αγίου Συμεών, τα παλικάρια με φουστανέλες ανεβαίνουν με τ' άλογα στο βουνό και στήνουν χορό μπροστά στο εκκλησάκι» (Ελένη Αγγελή)

Τα παιδιά ζήτησαν από τις γιαγιάδες τους παραδοσιακά αντικείμενα-φορεσιές και οργάνωσαν στο σχολείο τους λαογραφική έκθεση!

Συνταγές από τους τόπους καταγωγής. Δοκιμάστε τες!

«Στη Κρήτη φτιάχνουν μυζηθροπιτάκια. Γνωστός είναι και ο ντάκος, βρεγμένο κουλούρι με λάδι, φέτα, ντομάτα κι ελιές»
(Μυρτώ Φίκαρη)

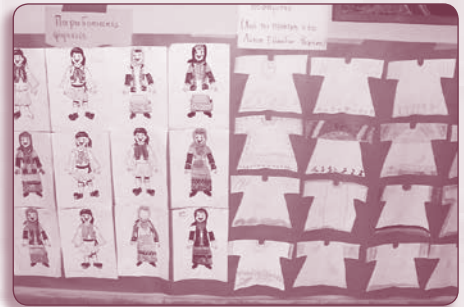
«Στην Καλαμάτα οι νοικοκυρές φτιάχνουν λουκάνικα, παστό σίγκλινο και νόστιμες δίπλες»
(Βλάσσης Μηλιώνης)

«Στον Πλαταριστό Καρύστου κατασκευάζουν χειροποίητα ζυμαρικά, τις κουρκουμπίνες, που σερβίρονται με φρέσκο βούτυρο»
(Αντώνης Τόγιας)

«Στη Κρήτη μαγειρεύουν χοχλιούς πασπαλισμένους με αλάτι και αρισμαρί. Τους σβήνουν με ξίδι»
(Ιωάννα Κουντούρη)

«Στη Ζάκυνθο μια σάλτσα με σκόρδο, ξίδι και ντομάτα είναι το σκορδοσοτύμπι. Συνοδεύει πατάτες, μελιτζάνες και αυγά»
(Αθηνά Αποστολοπούλου)

«Στα Σπάτα στις 28 Ιουνίου σφάζουν μοσχάρια, τα μαγειρεύουν σε καζάνια και φτιάχνουν σπιτάδο»
(Ζέτα Γεώργα)

Μετά τις επισκέψεις σε λαογραφικά μουσεία και το Λύκειο των Ελληνίδων Ραφίνας, τα παιδιά ζωγράφισαν...

Κλείνουμε με μερικούς στίχους των παιδιών για την Πατρίδα.

«Η γλυκιά μας η Πατρίδα λάμπει σαν αστέρι φωτεινό, η θάλασσά της κυματίζει σαν τη γαλανόλευκη σημαία μας»
(Βάλια Σκαλτοή)

«Αγαπημένη μου πατρίδα πόσο σε αγαπώ και θα ήθελα να σε βλέπω με τον ήλιο σου το λαμπρό»
(Μάριος Καλπουζάνης)

«Η Πατρίδα μου είναι μικρή μα έχει τεράστια ψυχή»
(Χρήστος Παπακυριάκου)

«Έλα να φέρεις μυρωδιές απ' όλες τις ακρογιαλιές, έλα με ήλιο να φωτίζεις τις ψυχές μας με θάρρος να γεμίζεις.»
(Τζένη Κέντρου)

«Κρύο, αέρας και βροχή πάντα ήπια είναι εκεί. Έχει λάδι και κρασί άφταστο πολύ»
(Δημήτρης Νικολαΐδης)

«Έχεις χρώματα πολλά, πεδιάδες και βουνά και Έλληνες καμαρωτούς σαν αρχαίους θεούς»
(Αντώνης Καβαλάρης)

Οι μικροί μαθητές χόρεψαν δημοτικούς χορούς και ρυθμούς.

Λυκείου δραστηριότητες

Γράφει η Χριστίνα Παναγιώτου-Δακτυλίδη, πρόεδρος του Λ.Ε.Ρ

Στις 29/04/2014 συγκροτήθηκε το νέο ΔΣ του Λ.Ε.Ρ που προέκυψε από τις αρχαιρεσίες της 27ης Απριλίου 2014. Καινούργιο συμβούλιο! Ας ευχηθούμε και καινούργια εποχή για το Λύκειο των Ελληνίδων Ραφίνας. Και η πορεία του Λ.Ε.Ρ συνεχίζεται, γεμάτη δραστηριότητες και εκδηλώσεις.

26/05/2014: Τελευταίο μάθημα χορωδίας, γλέντι με λαούτο και καβάλι.

27/05/2014: Τέσσερις μαθήτριες της χορευτικής ομάδας πλαισίωσαν την εικόνα της Αναλήψεως στη Διασταύρωση Ραφίνας.

31/05/2014: Η μικρή χορευτική ομάδα του Λ.Ε.Ρ συμμετείχε στο 3ο μαθητικό φεστιβάλ, που οργάνωσε το τοπικό τμήμα του Σώματος Ελλήνων Οδηγών. Τα παιδιά χόρεψαν νησιώτικους χορούς με φορεσιά Πάρου.

14/06/2014: Έγινε η γιορτή λήξης των μαθημάτων χορού, ένα πανηγύρι με χορούς από νησιά και Μακεδονία. Είχε τίτλο: «Να 'ταν η θάλασσα στεριά, να την (ε)περπατούσα».

19/06/2014: Τελευταίο μάθημα χορού, γλέντι μπροστά σε παλιά ταβέρνα στην παραλία, «στου γιαλού τα βοτσαλάκια».

02-08/07/2014: Επταήμερη εκδρομή του Λ.Ε.Ρ στην Αδριανούπολη - Ανατολική Θράκη, με συνοδό ξεναγό τον φιλόλογο - ερευνητή Θεодωρή Κοντάρα.

05/09/2014: Το Λ.Ε.Ρ άνοιξε τα Χρυσοστόμεια '14, γιορτές του Δήμου Ραφίνας-Πικερμίου στη μνήμη του εθνομάρτυρα Χρυσοστόμου Σμύρνης. Με χορευτική παράσταση, τραγούδι, λόγο και εικόνα, το Λ.Ε.Ρ τίμησε τη μαρτυρική μορφή του. Η παράσταση είχε τίτλο: «Ο Ιεράρχης Χρυσόστομος της Τρίγλιας, της Σμύρνης, της Ρωμοσύνης».

14/09/2014: Μέρα εθνικής μνήμης της γενοκτονίας των Ελλήνων της Μικράς Ασίας. Το Λ.Ε.Ρ συμμετείχε στον εορτασμό της Ομοσπονδίας προσφυγικών σωματείων Ελλάδος με δέηση στην Αγία Ειρήνη, παρέλαση και κατάθεση στεφάνων στον Άγνωστο Στρατιώτη. Εκπροσώπησε το σύλλογο Μικρασιατών Ανατολικής Αττικής με 4 μαθήτριες της χορευτικής ομάδας, μικρασιατικής καταγωγής, ντυμένες με φορεσιές Τρίγλιας

Ραφίνα, παρέλαση 28ης Οκτωβρίου 2014

Προετοιμασία για την εν πλω παράσταση, Σεπτ. 2014.

22-26/09/2014: Η χορευτική ομάδα του Λ.Ε.Ρ πήρε μέρος σε κρουαζιέρα στο Αιγαίο, όπου έδωσε παράσταση με χορούς μικρασιατικούς και νησιώτικους με τις αντίστοιχες φορεσιές. Και η προετοιμασία και η ίδια η παράσταση ήταν μοναδικές εμπειρίες για τους μαθητές του Λ.Ε.Ρ που γνώρισαν τον τρόπο του ντυσίματος για μια σχεδόν επαγγελματική παράσταση. Με εντατικές πρόβες τα παιδιά βελτίωσαν το χορευτικό τους επίπεδο και την παρουσία τους στη σκηνή. Επέστρεψαν γεμάτα εικόνες και βιώματα που θα τους μείνουν αξέχαστα. Συμπαράστατες στην όλη τους προσπάθεια είχαν το Κεντρικό Λύκειο Αθηνών, τα Λύκεια Παιανίας, Σπάτων, Κερατέας και την Αρετή Παστελή για τις φορεσιές, καθώς και την πλήρη στήριξη και ηθική συμπαράσταση του ΔΣ και όλων των μελών και μαθητών του Λυκείου μας και βέβαια των δασκάλων μας.

Από την 1η Οκτωβρίου άρχισαν τα μαθήματα του Λ.Ε.Ρ, που γίνονται σχεδόν καθημερινά με προσέλευση δεκάδων μαθητών, μικρών, εφήβων και ενήλικων.

Δευτέρα απόγευμα. Χορωδία παραδοσιακών τραγουδιών. Δάσκαλος ο κ. Χρήστος Σταύρου

Τρίτη απόγευμα. εργαστήρι κεντητικής και πλεξίματος, για να σωθεί η παραδοσιακή βελονιά. Δασκάλα η κ. Μαρία Κατσιμίγα

Πέμπτη απόγευμα μάθημα ραπτικής με δασκάλα την κ. Καίτη Σπυροπούλου

Παρασκευή 5-10 το βράδυ μαθήματα παραδοσιακών χορών με τους δασκάλους χορού Ντιάνα Νοτάρογλου και Γιάννη Κοντογιάννη.

Σάββατο πρωί 10πμ-14μμ μαθήματα ζωγραφικής με την κ. Ειρήνη Κομνηνού.

24/10/2014: Αγιασμός στα τιμήματα χορού και μνήμες από την Κατοχή. Μικρό αφιέρωμα στην εθνική επέτειο της 28ης Οκτωβρίου. Αφήγηση από τον 90χρονο Γιώργο Καμμένο, με αφορμή το ημερολόγιο που έγραψε ο ίδιος, κατοχικό παιδί, τότε, στα 14 του χρόνια. Παρουσίαση από την εκπαιδευτικό Νίκη Γρηγορίου.

Παρέλαση 28ης Οκτωβρίου και κατάθεση στεφάνου που πάντα φτιάχνει για το Λύκειο η Μαίρη Φαφούτη.

05/11/2014. Τρίωρο σεμινάριο κεντητού ψωμιού από την πρόεδρο του Λυκείου των Ελληνίδων Κερατέας, κ. Κατερίνα Πετρολιάγκη.